

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин_
Кафедра політології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
(освітній рівень: бакалавр)
на тему:
«МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ
»

Виконала: студентка групи ПНБз-41,
«Політологія. Національна безпека»

Гарашук Оксана

Керівник: к.п.н., доцент Доцяк І.І.

Рецензент:

Івано-Франківськ – 2024 р.

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ І МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	6
РОЗДІЛ 2. МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ	20
2.1. Особливості української еміграції в умовах повномаштабного вторгнення Росії	20
2.2. Внутрішньопереміщені особи в українських міграційних процесах	29
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	43
Висновки	59
Список використаних джерел	63
Додатки	67

Вступ

Актуальність теми. Зросли міграційні процеси у світі, викликаючи потребу урядів у розробці ефективної міграційної політики, яка стала ключовим аспектом національної безпеки. Умови глобалізації змінюють національні інтереси, роблячи їх складнішими та більш комплексними, відображаючи стратегічні та практичні цілі держави щодо регулювання міграції. Великі масштаби міграції мають важливий вплив на політичний, соціальний, культурний, економічний та безпековий контексти країни.

Відсутність міграційного регулювання може призвести до неконтрольованого потоку мігрантів, які стануть паразитами, живучи на соціальні виплати та знищуючи етнічне багатство країни-реципієнта, або, навпаки, призведе до відтоку великої кількості кваліфікованих працівників за кордон, залишаючи місцевий ринок праці інвалідом. Головне завдання уряду – знайти баланс у регулюванні міграційних потоків у сучасному глобалізованому світі. Невирішеним залишається питання біженців, нелегальних мігрантів, неефективного розподілу трудових ресурсів.

В Україні невирішеність питання міграції завжди була хронічною проблемою, а всі спроби врегулювати та провести реформи не дали бажаного результату. З початком війни це питання знову постало, але змінило тему, значна кількість людей виїхала з України через страх за своє життя, а повернення громадян залежить від ходу бойових дій. Після перемоги необхідно буде повертати українців додому, тому дослідження міграції є актуальною та важливою темою в наш глобалізований час.

Публікації зарубіжних та українських дослідників зазвичай фокусуються на аналізі міграційних потоків, програм для біженців або конкретних локальних міграційних процесів у різних країнах, регіонах або континентах. Вони проводяться такими вченими, як Дж. П. Феррі, Т. Дж. Хаттон, А. МакКеун, Т. Зубяшвілі, Т. Рапопорт, Р. Трівсон, М. Ландесманн, О. Бандурка, С. Мосендз, С. Проскуров, Н. Рощина, У. Садова, Е. Лібанова.

Метою цього дослідження є комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів державної міграційної політики, базуючись на вивченні міжнародних нормативно-правових актів, національного законодавства та його практичної реалізації в Україні.

Завдання дослідження:

- визначити теоретико-методологічні основи дослідження міграційних процесів в контексті забезпечення національної безпеки;
- розкрити особливості української еміграції в умовах повномасштабного вторгнення Росії;
- дослідити роль та місце ВПО в українських міграційних процесах;
- виділити шляхи та методи подолання міграційних загроз для національної безпеки України.

Об'єкт дослідження система національної безпеки України.

Предмет дослідження - вплив міграційних процесів на забезпечення національної безпеки України.

Методи дослідження. Завдання виконуються шляхом ретельного аналізу міграційних процесів із застосуванням статичного, економіко-метричного моделювання та системно-динамічного аналізу.

Проведений аналіз створює основу для формування рекомендацій щодо вирішення актуальних проблем міжнародної міграції в Україні. Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу дослідження складають положення законодавчих та нормативно-правових актів України з питань формування та реалізації міграційної політики, статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Міжнародної організації з міграції, Світового банку, OESD, ЄЕК ООН. , УВКБ ООН, результати зарубіжних та вітчизняних науковців щодо міжнародної міграції в Україні та світі, Інтернет-ресурси.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати мають бути використані для формування міграційної політики щодо повернення в Україну трудових мігрантів, а також біженців після закінчення війни. Також результати вивчення досвіду 5 зарубіжних країн мають бути використані для

формування механізмів ефективного розподілу робочої сили імміграції, а також збільшення їх потоків.

Наукова новизна отриманих результатів. Науковий результат розширює або доповнює відомі теоретичні та практичні положення в галузі дослідження причин і наслідків міграційних потоків, вносить нові елементи на основі вивчення сучасної статистики та відкриває новий тип міграції в Україні.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ І МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Для розуміння природи національної безпеки слід спочатку визначити базове поняття "безпека", оскільки національна безпека входить у загальне філософське уявлення про безпеку.

Безпека розглядається як ключова категорія, що визначає відсутність ризику або загрози для інтересів, цінностей, благополуччя людей, організацій та інститутів. Поняття безпеки охоплює різні аспекти життя та діяльності людей, а також включає захист людей, матеріальних і нематеріальних цінностей від потенційних загроз.

Зростання обсягів та швидкості міграції у світі вплинуло на необхідність ефективного управління цим явищем. Відомий український демограф та академік НАН України Е. М. Лібанова відзначає, що міграційний обмін населенням є однією з ключових складових глобалізації. Це включає формування транснаціональних ринків праці, створення єдиного освітнього, культурного та мовного простору, а також залучення всіх жителів планети до досягнень цивілізаційного прогресу [13, с. 13].

На початку XXI століття спостерігається інтенсифікація міграційних процесів, що призвело до зростання інтересу до вивчення інститутів та механізмів регулювання міграції. Мета полягає у забезпеченні основних прав, свобод та обов'язків мігрантів, а також захисту національної безпеки держав та міжнародних об'єднань. Міграційна політика стає ключовим елементом управління міграціями, а її інститути та механізми набувають важливого значення в забезпеченні інтересів мігрантів та наданні міграційним процесам організованого, безпечного та інституційного характеру.

Щодо визначення терміну "міграція", варто зазначити, що він має широке значення. У загальному розумінні міграція означає переміщення з одного місця до іншого. Це може бути переїзд з сільської місцевості в місто, з одного району

чи провінції в іншу в межах тієї ж країни, або переселення з однієї країни до іншої [2].

Важливо розрізняти різні аспекти міграції, щоб розуміти її процеси. У цьому контексті використовуються такі терміни:

1. Еміграція: це виїзд осіб з країни зі зміною місця проживання. Особи емігрують з країни з певною метою, наприклад, через отримання роботи за кордоном або єднання з родиною.

2. Імміграція: це в'їзд осіб до країни для постійного або тимчасового проживання. Країни, до яких прибуває більше людей, ніж виїжджає, вважаються країнами імміграції.

3. Реєміграція: це повернення мігрантів на Батьківщину за різних умов і причин.

Ці терміни допомагають розуміти різноманітність міграційних процесів та їхні впливи на країни та суспільства [5].

Залежно від того, які межі перетинаються, виділяється внутрішня та зовнішня міграція населення. Дослідження тимчасових ознак, що характеризують процес міграції, дозволяє визначити: безповоротну (ту, які відбувається назавжди), постійну (через певні проміжки), періодичну (тимчасову, сезонну та інше) [1].

На думку М. Тоба, Справді, термін "інтелектуальна міграція" набуває все більшої популярності в контексті сучасних міграційних досліджень. Він описує переміщення фахівців з вузьких спеціальностей, які займаються інтелектуальною та творчою працею, за кордон з метою професійного зростання та реалізації. Ці фахівці зазвичай мають високий рівень освіти та спеціалізації у своїй галузі, і їхня міграція може мати значний вплив на економіку та розвиток країн, як вихідних, так і приймаючих[4].

Довгостроковий мігрант - це особа, яка переїжджає в іншу країну на строк не менше 1 року (12 місяців). З точки зору країни, у якій він тепер проживає, він розглядається як іммігрант, а з точки зору країни, з якої він виїхав, як емігрант.

Короткострокові мігранти - це люди, які перебувають в іншій країні на період від трьох місяців до дванадцяти місяців. При цьому поїздки, які стосуються відпочинку, канікул, відвідування родичів чи друзів, ділових відряджень, лікування або паломництва, не вважаються короткостроковою міграцією [2].

Особи, які перебувають у іншій країні на термін менше трьох місяців, такі як туристи, вважаються "візитерами" і не розглядаються як мігранти в рамках статистики.

Щодо міграційної політики, варто відзначити наступні особливості:

1. Міграційна політика визначається діяльністю держави та її характером, а також пріоритетними цілями та завданнями країни.
2. Вона представляє собою доктрину або концепцію, що регулює процес міграції у визначених межах.
3. Міграційна політика тісно пов'язана з економічною, демографічною, соціальною, національною та культурною політиками, враховуючи інтереси прав та свобод громадян [3].

Для країн-експортерів робочої сили існують як позитивні, так і негативні наслідки міграції:

Позитивні фактори:

1. Скорочення соціальних витрат: міграція сприяє полегшенню навантаження на національному ринку праці, оскільки відсутність частини робочої сили зменшує тиск на надлишкові трудові ресурси. Повернення мігрантів на Батьківщину також приносить з собою матеріальні цінності і заощадження, що зменшує потребу в додатковому соціальному фінансуванні.
2. Зниження безробіття: міграція надає працездатному населенню можливість здійснювати різноманітні види діяльності, включаючи ті, що відбуваються за межами їхньої рідної країни. Це призводить до підвищення середнього рівня доходу сімей та зниження кримінальної активності, пов'язаної з економічною нестабільністю.

3. Підвищення кваліфікації робочої сили: міграція дає можливість безкоштовного навчання працівників у країні-донорі новим професійним навичкам, підвищенню їхньої кваліфікації та залученню до нових технологій і передових методів праці. Це сприяє підвищенню рівня професійної підготовки працівників та конкурентоспроможності економіки країни-донора.

Негативні наслідки трудової міграції для країн-експортерів робочої сили включають:

1. Відтік кваліфікованих фахівців: країна втрачає частину своїх трудових ресурсів у найбільш працездатному віці, що призводить до старіння трудових ресурсів.

2. Скорочення витрат на навчання та охорону здоров'я: емігранти зазвичай користуються соціальними послугами (такими як освіта та охорона здоров'я) у країні-приймачі, що зменшує фінансові навантаження на країну-експортера.

3. Втручання іммігрантів в трудові галузі: іммігранти можуть допомагати у подоланні дефіциту робочої сили у трудових галузях і сприяти нормальному процесу відтворення.

Для країн-імпортерів робочої сили наслідки міграції такі:

Позитивні фактори:

1. Збільшення споживчого попиту: застосування іноземної робочої сили допомагає зменшити витрати на виробництво, що призводить до підвищення конкурентоспроможності товарів країни-приймача.

2. Економія на підготовці фахівців: імпорт кваліфікованої робочої сили дозволяє країні-приймачу заощадити кошти на освіту та підготовку фахівців.

3. Поліпшення демографічної ситуації: іммігранти сприяють покращенню демографічної картини розвинених країн, які стикаються з проблемою старіння населення.

4. Навантаження на соціально непривабливі робочі місця.

Негативні фактори:

1. Посилення соціальної напруги.

2. Погіршення криміногенної ситуації.

3. Зростання рівня злочинності [32].

Встановлюються такі визначальні особливості, що є властивими для процесу міграції та відображаються у реалізації геоекономічних процесів:

- що більша країна, тим привабливіший вплив вона надає;
- зростання великих міст переважно обумовлене міграцією населення, ніж природним демографічним приростом;
- масштаби міграції зростають із розвитком промисловості, торгівлі та особливо з розвитком транспорту;
- економічні причини міграції є визначальними.

Отже, можна дійти висновку, що міграція являє собою переселення населення з одних держав в інші терміном більш ніж на рік, викликане причинами економічного та іншого характеру, і може набувати форми еміграції (виїзду) та імміграції (в'їзду). Сама міграція у будь якій її формі має як пені переваги коли до країни заїжджають мігранти так і вагомі недостатки, насамперед це проявляється у соціальному устрої країни та на факторі якості та кількості праці та роботи в цілому.

Класифікація міграції наведено в рис. 1.1.

Рисунок 1.1 - Класифікація міграції [5]

Класифікація міграції починається з визначення територіальної приналежності, а саме на внутрішню та зовнішню. Внутрішня міграція включає переміщення населення із сіл до міст, як наслідок урбанізаційних процесів, переїзд з одного міста в інше з метою роботи, навчання або у зв'язку з кризовими ситуаціями. Зовнішня міграція, у свою чергу, поділяється на

еміграцію та імміграцію. Еміграція - це виїзд з однієї країни до іншої з метою постійного проживання, тоді як імміграція - це переїзд до країни з цією метою [35].

У той же час за тривалістю, міграцію можна класифікувати на постійну, яка передбачає переміщення населення з одного місця в інше на постійне місце проживання без повернення на батьківщину [6], а також тимчасову, яка передбачає повернення через деякий час.

Тимчасова міграція включає в себе такі види:

— короткострокова міграція — процес переміщення осіб, які змінюють країну свого звичайного проживання протягом щонайменше трьох місяців, але менше року (12 місяців), за винятком випадків, коли переміщення в цю країну здійснюється з метою відпочинку, візитів до друзів чи родичів, в питаннях ведення бізнесу, лікування або релігійного паломництва [7].

— Сезонна міграція передбачає періодичне переміщення населення з одного регіону або кліматичної зони в іншу відповідно до річного циклу погодних і температурних змін [8].

— Вахтова міграція — це один із видів міграції, який включає період перебування на іншій території до 1 місяця.

— Маятникова характеризується щоденими потоками переміщення населення з одної території на іншу [39].

— Довгострокова міграція включає в себе переміщення осіб, які змінюють країну свого звичайного проживання протягом щонайменше одного року, щоб країна призначення фактично стала їх новою країною постійного проживання [10].

За цільовим призначення міграція може бути трудовою, навчальною та вимушеною. Тому слід детально розглянути такі особливі формати міграції. Мельниченко О. та Удовиченко Н. [11] визначають трудову міграцію, як тимчасове переміщення працездатного населення в інші населенні пункти як в межах країни, так і поза її межами, задля отримання вищих трудових доходів і самореалізації.

Навчальна міграція – це особливий вид міграції, що включає в себе переміщення населення задля забезпечення отримання освіти та процесу навчання. Вимушена міграція є більш складним процесом, адже включає в себе особливі психологічні, політичні, економічні та екологічні ситуації. Цей вид міграції є одним із найбільш складних для будь-яких учасників, адже вона виникає в результаті чаткового порушення основних прав людини і громадянина, адже виникає в результаті порушення права на безпеку життєдіяльності, навколишнього природного середовища, прав на свободу віри та політичних поглядів [12].

Також люди вимушено тікають від війни, терористичної загрози та інших складних ситуацій. Вимушена міграція вкрай рідко надає можливість покращити рівень життя, адже в основному люди просто змушені рятувати себе полишаючи все своє майно, також життя в незвичних умовах може викликати психологічні проблеми в період адаптації, а також в подальшому житті. Часто у людей, які змушені були мігрувати відсутня мотивація.

Вимушена міграція зросла за останні десятиліття і, ймовірно, збільшиться в майбутньому. Громадянські конфлікти в багатьох країнах призводять до нестабільності, сепаратистських рухів, а також війни змушують людей шукати для себе прихистку на інших територіях. Наприклад, етнічні чистки та геноцид породили мільйони біженців і переміщених осіб у різних країнах. Одним із найжахливіших видів вимушеної міграції є депортація. Депортація – це примусове виселення небажаних осіб або груп людей з певної території, і в її основі лежать політичні, релігійні, етнічні чи расові питання 14 [13].

У сучасну епоху депортація стала центральним інструментом для все більшої кількості урядів у боротьбі з нелегальними іммігрантами, шукачами притулку та іноземними правопорушниками.

Якщо розглядати класифікацію міграційних процесів за причинами, то можна зазначити, що вони бувають різними, серед основних виділяють:

— соціально-економічні (при прагненні людей до вдосконалення свого звичного рівня життя, пошуку нової роботи чи можливостей для кар'єрного зростання, забезпечення інших соціальних потреб);

— політичні (людей може не влаштовувати певна політична ситуація в тій чи іншій країні, тамож можливі політичні переслідування, тому це змішує їх змінювати місце проживання);

— релігійні (тісно пов'язані з питанням віросповідання, та поширенням тієї чи іншої релігії в певній країні, для прикладу мусульманам простіше проживати в тих країнах, де іслам є основною релігією через наявність потрібної інфраструктури та наявність звичаїв, це стосується і інших релігій) — сімейні чи особисті пов'язані з особистістиними поглядами на життя.

Підсумовуючи все вище сказане слід, зазначити, що міграційні процеси є досить складним явищем, що супроводжує розвиток суспільства ще від часів палеоліту і до наших днів. Оскільки міграція зачепає різні сфери життя, то можна визначити, що розуміння цього поняття лежить у соціально-правовій площині, з економічною приналежністю через міграцію робочої сили та зміни на світовому ринку праці. Кожен вид міграційного процесу є особливим, а розуміння їх основних відмінностей дає можливість більш детально досліджувати зміни в суспільстві до яких цей міграційний процес призводить.

Сьогодні міграція є повсюдним явищем у всьому світі. Головне бажання плавучого населення – знайти безпечне та комфортне місце для проживання та заробітку.

Процес міграції являє собою переміщення людей між країнами, щоб змінити місце, де вони давно жили. Ця тема стає все більш важливою для визначення причин імміграції та національних регулятивних процесів.

Причина міграції

У кожному регіоні низькі зарплати і високий рівень безробіття. Саме це призводить до процесу міграції.

Найбільше занепокоєння країни – низький рівень заробітної плати. Безробіття посідає друге місце серед факторів спонукання людей виїжджати за

кордон. Усі ми знаємо, що конкуренція за робоче місце велика, і проблема особливо гостра для вакансій, які не мають достатнього попиту на нашому ринку праці.

У таких випадках виїзд за кордон залишається єдиним виходом для того, щоб працювати за прийнятною в університеті спеціальністю. Ще одним важливим фактором є економічна нестабільність. Погані умови праці, відсутність соціальних виплат і низький рівень освіти також можуть бути частиною цих факторів.

Третина 20-25-річних людей хоче покинути країну принаймні на деякий час, щоб "закріпитися". Країни, куди українці воліють іммігрувати:

- Польща;
- Чеська Республіка;
- Італія;
- Німеччина.

Співробітники служби імміграції складають список причин поїздки в інші країни. Це перш за все бажання заробити більше грошей і підвищити рівень життя сім'ї. Також серед основних мотивацій можна виділити свої цілі пошуку нового житла, накопичення грошей на оплату навчання або відкриття власного бізнесу.

Невеликий відсоток залишає країну лише для того, щоб побачити світ і вивчити іноземну мову. Імміграція за таких обставин не завжди є законною, а імміграція щороку затримує тисячі нелегальних іммігрантів.

Багато хто вважає, що імміграція тільки шкодить країні та самим іммігрантам. але це не правда. Ми можемо навести багато прикладів людей, які багато років тому покинули країну в пошуках кращого життя і зараз є керівниками великих компаній, що працюють в Україні. Виїзд за кордон – це можливість проявити себе, накопичити досвід і підвищити якість, щоб у майбутньому повернутися до Китаю для розвитку власної країни. Це також можливість заробити гроші, які ви можете інвестувати у власний бізнес або заплатити за коледж [31].

Вам не варто їхати в інші країни, щоб знайти роботу самостійно, тому що там багато шахраїв. Краще довірити цю справу професійній компанії, що займається працевлаштуванням за кордоном. Ці компанії допомогли тисячам українців знайти своє покликання та поклик душі.

Процес імміграції проходить протягом усього періоду існування людства, але вплив потоку населення на економічний розвиток, політичне та соціальне життя та культурні сфери країн призначення та походження іммігрантів є безпрецедентним. Сьогодні у світі набагато більше міжнародних мігрантів, ніж будь-коли. Це пояснюється тим, що демографічна та соціальна структура індустріально розвинутих країн потребує працівників та спеціалістів з інших країн. Отже, кількість країн походження та призначення для трудової міграції зросла за останні роки. Трьома основними факторами, які продовжують спонукати трудову міграцію, є демографічні зміни та потреби ринку праці в багатьох промислово розвинутих країнах, безробіття та наслідки кризи в менш розвинених країнах, а також усталені транснаціональні сімейні, культурні та історичні зв'язки [30].

Для багатьох трудова імміграція може бути єдиним виходом з безробіття. Процес імміграції неминучий і має потенційні переваги для будь-якої країни. Але, на жаль, важко оцінити справжні масштаби міграційного процесу і, відповідно, сформулювати національну міграційну політику, адаптовану до сучасних вимог [1]. Проте міжнародна трудова міграція охоплює не лише безробітних, а й частину працездатного населення. У цьому випадку рушійним мотивом імміграції є пошук більш сприятливих умов праці. Робоча сила переміщується з країн із нижчим рівнем життя та заробітною платою до країн із вищим рівнем. Різниця в заробітній платі між країнами є об'єктивною основою мобільності робочої сили.

Перерахованими вище причинами в основному можна пояснити міграцію робочої сили з країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою, або з економічно слаборозвинутих європейських країн до розвинених країн. Але цього недостатньо, щоб пояснити міграцію між США та Канадою, Великою

Британією та США в межах ЄС. У міграції між цими країнами важливу роль відіграють гуманітарні, соціокультурні та екологічні фактори, психологічний, правовий, сімейний порядок. З формуванням єдиного світового економічного простору, що включає інформаційний і транспортний, розширюється можливість трудової міграції [32].

Міжнародна трудова міграція має як позитивні, так і негативні соціально-економічні наслідки. По-перше, найбільше виграють самі іммігранти, оскільки вони часто їдуть до інших країн, щоб покращити своє становище. Роботодавці, які наймають іммігрантів, отримують вигоду від імміграції, оскільки вони мають нижчі вимоги щодо заробітної плати, профспілки не захищають іммігрантів тощо. Міжнародна трудова міграція дає змогу країнам-імпортерам трудових ресурсів економити на підготовці спеціалістів і знижувати собівартість виробництва за рахунок використання дешевої, часто молодшої робочої сили.

Країни-експортери робочої сили виграють від трудової міграції, тому що:

- Експорт робочої сили, як і будь-який інший експорт, приносить країні певний прибуток (у даному випадку це передача іноземної валюти від мігрантів їхнім рідинам). Зазвичай перераховані гроші конвертуються в національну валюту в банках країни-експортера, тому іноземна валюта залишається в цих банках. Деякі країни заробляють на експорті трудових ресурсів майже стільки ж, а іноді й більше, ніж на інших видах експорту. Ці країни включають: Йорданію, Пакистан, Єгипет, Індію, Португалію, Туреччину;

- Проблеми безробіття слабшають;

- Ротація, тобто деякі громадяни повертаються додому, а інші емігрують, що сприяє (з часом) зростанню кваліфікації та досвіду місцевих експертів. Вся світова економіка виграє від міжнародної трудової міграції, оскільки переміщення трудових ресурсів покращує їх використання, що, у свою чергу, сприяє зростанню глобальних сукупних продуктів.

Негативний вплив міжнародної трудової міграції на країни-імпортери робочої сили включає:

- виникнення додаткових проблем, пов'язаних із соціальним захистом мігрантів,

- поглиблення проблем зайнятості місцевого населення країни-імпортера робочої сили, втрату висококваліфікованих спеціалістів. батьківщини, коли іммігранти повертаються.

Негативні наслідки міжнародної трудової міграції для країн-джерел робочої сили [35]:

- втрата висококваліфікованих спеціалістів (проблема «витоку мізків»);
- додаткові витрати в бюджеті на підготовку нових спеціалістів;
- необхідність пошуку шляхів захисту своїх громадян-іммігрантів від дискримінації. Особливо нелегальних іммігрантів, а також захист від фізичних та інших небезпек, що їм загрожують;
- певні втрати для підприємців країн-експортерів, які певною мірою втрачають можливість вибору широкого кола робочої сили, особливо спеціалістів [36].

Дослідження міграційної політики є ключовим завданням у сучасному світі. Міграція розглядається як складне і динамічне явище, що впливає на різні сфери суспільства, такі як політика, соціум, економіка, культура тощо.

Міграційна політика тепер розглядається як важлива складова національної безпеки держави, незважаючи на трактування цього поняття. Концептуальне осмислення потенційних загроз, пов'язаних з міграцією, є важливим для розроблення ефективної міграційної та безпекової політики.

Вивчення способів управління ризиками, пов'язаними з міграцією, та забезпечення національної безпеки має важливе значення для збереження стабільності, суспільного порядку та гармонії в державі. Це також важливо для збереження суверенітету і територіальної цілісності країни.

Ці висновки підкреслюють необхідність ретельного аналізу та розроблення стратегій міграційної політики, спрямованих на досягнення національних інтересів та забезпечення стабільності суспільства.» [12, с. 243–244].

Таким чином, значна частина з аналізованих концептуальних підходів, моделей та концепцій зарубіжних дослідників до проблем міграційної політики та національної безпеки, їх співвідношення творчо осмислені й використовуються сучасними українськими вченими, що відображено в наведеному вище аналізі їх основних праць з проблем державної міграційної політики та національної безпеки, їх взаємозв'язку.

Так, з початку XXI століття глобалізація суттєво змінила картину міжнародних відносин, включаючи тему міграції та безпеки. Підхід до розуміння безпеки поступово еволюціонував, враховуючи не лише військові загрози, але й нові виклики, такі як тероризм, кіберзагрози, економічна нестабільність та, звісно, міграція.

Міграція стала значущим фактором у глобальному контексті безпеки, оскільки вона може викликати різні соціальні, економічні та політичні наслідки. Це включає в себе не лише виклики, пов'язані з припливом іноземців, але й з питанням втрати власних громадян через міграцію. Наприклад, великі хвилі міграції можуть призвести до напруження національних систем здоров'я, освіти та інших суспільних інфраструктур, а також викликати соціальні конфлікти та напруження[37].

Важливо розуміти, що міграція тісно пов'язана з питанням прав людини. Багато мігрантів переселяються через конфлікти, переслідування або економічну нестабільність, що порушує їхні права та може посилити кризу безпеки.

Розуміння взаємозв'язку між міграцією та безпекою є ключовим для розробки ефективних політичних стратегій, спрямованих на управління міграційними процесами та забезпечення безпеки як для мігрантів, так і для приймаючих країн.

Розглядаючи вплив міграції на безпеку через призму політичного, правового, соціально-економічного і культурного аспектів, Майрон Вайнер підкреслив багатогранність та складність явища безпеки. Він визначив безпеку

як ключовий фактор стабільності у суспільстві, який охоплює різні соціальні рівні від малих спільнот до глобальних систем [38].

У контексті соціальнополітичного аналізу безпека розглядається як антитеза небезпеки, при цьому концепт загрози виступає конкретним виявом небезпеки. Однією зі складних концепцій загроз є неконтрольована міграція та міграційні кризи. Міграційні кризи виникають через масові неконтрольовані переміщення людей унаслідок конфліктів, війн, економічних криз, екологічних та техногенних катастроф тощо.

Ці кризи мають серйозний вплив на безпеку, оскільки можуть призвести до напруження в соціальній, економічній та політичній сферах як у країнах походження, так і у країнах прийому мігрантів. Вони створюють виклики для систем здоров'я, освіти, житла та інших суспільних інфраструктур, а також можуть збільшити ризик соціальних конфліктів та напруження. Тому розуміння та ефективне управління міграційними процесами стають надзвичайно важливими для забезпечення стабільності та безпеки як на національному, так і на міжнародному рівні [39].

Так, міграційні кризи, спровоковані війнами, є серйозними викликами для безпеки та стабільності, як у регіоні конфлікту, так і для країн, що приймають біженців. Російсько-українська війна, що розпочалася в 2022 році, спричинила найбільшу міграційну кризу в Європі після Другої світової війни. Широкомасштабні переміщення українців через вторгнення російських військ в Україну призвели до несприятливих гуманітарних умов та серйозних викликів для країн, які приймають біженців [40].

Ця криза підкреслює необхідність ефективного міжнародного співробітництва та гуманітарної допомоги для країн, які зазнають наслідків конфліктів, а також потребу в розвинених міжнародних механізмах для управління міграційними потоками та забезпечення безпеки та захисту прав біженців.

РОЗДІЛ 2. МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

2.1. Особливості української еміграції в умовах повномасштабного вторгнення Росії

О. Сидорчука підкреслює, що міграційні процеси є взаємозв'язаними з рівнем соціальної і економічної безпеки суспільства. Не лише вторгнення Російської Федерації, а й інші загрози і виклики, що існують у суспільстві і обмежують рівень добробуту населення, можуть стати причиною міграції. Недостатність можливостей для забезпечення належного рівня життя може спонукати людей до міграції та пошуку кращих умов на інших територіях.

Незаконна та неконтрольована міграція може призвести до посилення політичного та релігійного екстремізму і створити умови для конфліктів. Такі прояви можуть виникнути через соціальні та економічні нерівності, а також через недоліки у міграційній політиці, що не забезпечує належного контролю та інтеграції мігрантів.

Отже, належне управління міграційними процесами та розробка ефективної політики у цій сфері є ключовими для забезпечення стабільності, безпеки та гармонії в суспільстві. [16, с. 10].

Для кращого розуміння міграційних процесів важливо звернутися до мотивів, що найбільше стимулюють ці процеси. Б. Дмитрук та М. Романюк класифікували можливі мотиви міграції і запропонували їх поділ на окремі групи.

По-перше, політичні мотиви включають різні форми дискримінації - від релігійної та расової до гендерної, незадоволеність законодавством та політичним устроєм у країні, політичні переслідування, проблему корупції, низький рівень соціального захисту, обмеження одностатевих шлюбів та політична нестабільність.

По-друге, військові мотиви пов'язані з військовими конфліктами на території держави, які стимулюють евакуацію або реевакуацію з країни або всередині неї.

Наступна група мотивів міграції - економічні. Вони пов'язані з матеріальним добробутом та фінансовим становищем людини. До економічних чинників міграції можна віднести:

- Низький рівень доходів та оплати праці на батьківщині.
- Відсутність можливостей для кар'єрного зростання та професійної самореалізації.
- Нестача фінансування та інвестицій у певні галузі економіки.
- Застарілі інформаційні та технічні бази виробництва.
- Прагнення здобути якісну освіту за кордоном.
- Нестабільна економічна ситуація, криза, безробіття у рідній країні.

Соціальні мотиви міграції пов'язані з життєвими обставинами людини та її сім'ї. Наприклад:

- Возз'єднання з родиною, що проживає за кордоном.
- Мета відпочинку, лікування, рекреації.
- Пошук кращих умов життя та добробуту для себе та рідних.
- Підвищення соціального статусу завдяки міграції.
- Укладення шлюбу з іноземним громадянином.

Окремою групою є екологічні мотиви, коли причинами міграції стають:

- Екологічні катастрофи природного та техногенного характеру.
- Значне забруднення навколишнього середовища.
- Стихійні лиха - повені, посухи, землетруси тощо.

Таким чином, економічні, соціальні та екологічні чинники формують комплекс мотивів, що спонукають людей до міграції [20, с. 46].

Для розуміння та дослідження будь-якого аспекту міграційних процесів надзвичайно важливим є аналіз динаміки ситуації. Щодо імміграції до України, то показники з 2014 року лише зростають (ДодатокА табл. А1).

Аналізуючи дані таблиці А1, можна зробити висновок, що воєнний конфлікт не мав значного впливу на загальну кількість іммігрантів в Україні. Згідно з інформацією Державної міграційної служби України, кількість іммігрантів, що перебували на обліку, суттєво зросла з 2014 по 2022 рік - на 51

995 осіб. Починаючи з 2016 року, цей показник щорічно збільшувався в середньому на 10 тисяч осіб.

Незначне зменшення кількості іммігрантів спостерігалось лише з 2014 по 2015 рік, що можна пояснити початком військового конфлікту на Сході України: у 2014 році на обліку перебувало 252 974 іммігранти, а у 2015 році - 250 933. Погіршення економічної ситуації, воєнні дії та криза тимчасово знизили привабливість України для іноземців.

Проте вже з 2016 року ситуація стабілізувалася, і кількість іммігрантів повернулася до попередніх показників та почала зростати. Це свідчить, що навіть воєнний конфлікт не завадив імміграційним процесам, і загальна чисельність іммігрантів в Україні продовжувала збільшуватися. Лише за даними 2023 року спостерігається незначне зменшення цього показника.

Отже, незважаючи на складну безпекову ситуацію, Україна залишалася привабливою для іммігрантів, і їх кількість постійно зростала протягом аналізованого періоду [1].

І.Хомишина вказує на важливість освітньої міграції та полегшених процедур отримання дозволів на проживання чи громадянства для іноземних випускників українських вишів як способу залучення кваліфікованих кадрів в Україну. Ключові моменти:

1. Освітня міграція, тобто залучення іноземних студентів до навчання в українських ЗВО, може стати джерелом припливу кваліфікованих фахівців з-за кордону після їх випуску.

2. Важливо спростити процедури отримання посвідки на проживання та громадянства України для іноземних випускників, аби заохотити їх залишитися працювати в Україні.

3. Україна має стати конкурентоспроможною на ринку освітніх послуг, щоб приваблювати більше іноземних студентів.

4. Це сприятиме двостороннім потокам інтелектуальних ресурсів, капіталів та інформації між Україною та іншими країнами.

5. Як наслідок, освітня міграція сприйматиметься позитивно як джерело залучення кваліфікованої робочої сили в Україну.

Отже, автор наголошує на необхідності розвивати експорт освітніх послуг та лояльну міграційну політику щодо випускників задля поповнення людського капіталу України високваліфікованими фахівцями [19, с. 113].

Справді, приплив кваліфікованих іммігрантів може принести певні позитивні наслідки для України:

1. Сприяння підвищенню конкурентоспроможності українських товарів та продуктивності праці завдяки залученню висококваліфікованих кадрів.

2. Зменшення навантаження на систему освіти, оскільки немає необхідності витрачати ресурси на навчання цих іммігрантів.

3. Спрощення законодавчих процедур дозволяє полегшити залучення іноземних інвестицій та найм іноземних працівників.

4. Нижча вартість іноземної робочої сили може позитивно вплинути на продуктивність підприємств.

5. Приїзд іммігрантів може сприяти уповільненню процесу старіння нації.

Разом з тим, важливо ретельно збалансувати ці потенційні переваги із забезпеченням гідних умов праці, захистом прав місцевих працівників та збереженням культурної самобутності України в процесі інтеграції іммігрантів.

[14].

Україна є привабливою країною для здобуття вищої освіти серед іноземних студентів, про що свідчить велика кількість студентів-іммігрантів з 155 країн світу.

Спостерігається стала тенденція до зростання кількості іноземних студентів в Україні. Порівняно з 2011 роком, у 2019 році їх кількість зросла майже на 27 тисяч осіб.

Найбільша кількість іноземних студентів в Україні була зафіксована у 2019 році - 80 470 осіб, перед початком пандемії COVID-19.

Незважаючи на воєнний конфлікт, Україна зберігала привабливість для освітньої імміграції. Найменша кількість припадає на 2014 рік (63 172), що пов'язано з початком військових дій на сході країни.

Після 2014 року спостерігалось відновлення припливу іноземних студентів та подальше зростання їх чисельності до 2019 року.

Пандемія COVID-19 дещо вплинула на показники освітньої імміграції - у 2020 році кількість іноземних студентів знизилась до 76 548 осіб.

Ці дані демонструють, що Україна володіє значним потенціалом у залученні іммігрантів на навчання та можливим їх подальшим працевлаштуванням як кваліфікованої робочої сили [9].

Українська еміграція зазнала значних змін у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії. Ось деякі ключові особливості цього явища:

1. Масовий виїзд біженців: Через військові дії мільйони українців були змушені терміново виїхати з країни у пошуках безпечного притулку. Найбільше біженців прийняли сусідні країни, такі як Польща, Угорщина, Румунія.

2. Переважно жінки та діти: Через воєнний стан, чоловікам працездатного віку заборонено залишати Україну. Тому більшість біженців - жінки та діти.

3. Тимчасовий характер: На відміну від економічної еміграції, більшість українців сприймають свій виїзд як тимчасовий, з метою повернутися додому після закінчення війни.

4. Зусилля приймаючих країн: Європейські країни вжили безпрецедентних заходів для розміщення, працевлаштування та інтеграції українських біженців.

5. Віддалена робота з України: Частина кваліфікованих працівників продовжила працювати дистанційно для українських компаній з-за кордону.

6. Репатріація: Після деокупації певних територій частина біженців повертається в Україну з метою відновлення життя і господарства.

7. Вимушена внутрішня міграція: Величезна кількість українців стали внутрішньо переміщеними особами всередині країни через руйнування житла чи окупацію.

Отже, ця хвиля еміграції має вимушений, тимчасовий характер та відбувається через військову агресію Росії проти України.

До 2022 року спостерігалось зростання кількості українців, які подавали заявки на отримання дозволу на проживання в країнах ЄС, що свідчить про посилення інтересу до еміграції.

2021 рік став роком найвищої еміграційної активності українців з метою працевлаштування або здобуття освіти за кордоном перед війною.

За даними Державного центру зайнятості, у 2021 році за кордоном було працевлаштовано 112 716 українців, що значно більше, ніж у 2016 році (79 203 особи).

Зросла частка українців, залучених до довгострокової трудової міграції (на 2+ роки) з 97 осіб у 2016 році до 848 осіб у 2021 році.

Протягом 2012-2020 років частка українських сімей, які мають досвід трудової міграції, зросла більш ніж удвічі - з 13,7% до 29,7%.

Ці дані демонструють стійку тенденцію до активізації трудової еміграції українців у передвоєнний період, особливо серед тих, хто виїжджав на короткостроковий період до 6 місяців. Водночас помітно зростала й частка довгострокових трудових мігрантів.

Війна в Україні спричинила масштабну міграційну кризу, що стала найбільшою в Європі після Другої світової війни.

Близько 8 мільйонів українців виїхали до сусідніх країн, а 5,3 мільйона стали внутрішньо переміщеними особами. 17,6 мільйона людей потребують гуманітарної допомоги.

Європа доклала величезних зусиль, щоб прийняти мільйони українців. Уряди та зацікавлені громадяни мобілізували мільярди євро, щоб допомогти. У перші дні після початку війни тисячі українців залишили українську територію та емігрували до найближчих сусідніх країн: Польщі, Угорщини, Румунії, Німеччини та Словаччини. Багато жертв переїхали жити до родичів за кордон. 6 лютого 2023 року Координатор ООН з питань надзвичайної допомоги Мартін Гріффітс, виступаючи на засіданні Ради Безпеки ООН у Нью-Йорку, навів такі

дані: Внаслідок війни Російської Федерації проти України загинуло близько 8 мільйонів українців. Рятуючись від військових дій до сусідніх країн, 5,3 мільйона українців стали внутрішньо переміщеними особами, шукаючи притулку у своїй країні. Крім того, 17,6 млн осіб, або майже 40% населення України, потребують гуманітарної допомоги[11].

У березні 2022 року Європейський Союз вперше застосував Директиву про тимчасовий захист, яка дає українцям право на проживання, працю, доступ до освіти, право на медичну та соціальну допомогу у 26 із 27 країн – членів ЄС. Кількість українських біженців є вражаючою (табл. А2).

Водночас не варто забувати, що, за даними ООН, станом на початок 2023 року на території країн-агресорів Росії та Білорусі перебувало 2,9 млн вигнаних та добровільно переселених українців. Аналізуючи таблицю А2, бачимо, що найбільше українських біженців прийняли Польща, Німеччина та Чехія. Польща та Німеччина навіть дозволили українським біженцям безкоштовний транспорт близько року.

Однак, незважаючи на численні недоліки, варто відзначити і його переваги. Нацбанк вважає позитивним фактором приплив біженців з України до ЄС, зазначаючи, що українці відновили економіку, швидко адаптувалися до нових умов, знайшли роботу та сплатили податки. У Польщі та Естонії, наприклад, українці сколихнули справжній шопінг-божевільня. У перші місяці війни українці витрачали більшу частину своїх українських заощаджень у Польщі та інших країнах Європи[2].

Вимушені переселенці можуть досить швидко інтегруватися в європейську економіку, розвивати малий бізнес і платити податки. Українські іммігранти могли б заповнити нестачу робочої сили, яка спостерігається в Польщі та Нідерландах. Імміграція також може заповнити дефіцит науки та освіти, зайнятися готельною індустрією та громадським харчуванням або доглядати за людьми похилого віку (неповний робочий день). Значна частина переселенців походить із сільської місцевості, тому вони можуть працювати в селі та займатися сільським господарством.

Науковці А.Сімахова та І.Церковний виділили деякі позитивні та негативні фактори посилення міграційних процесів в умовах війни. Серед позитивів – «зменшення тиску на українську економіку та державний бюджет через велику кількість людей, які залишають країну; захист життя підлітків і дітей, які покинули Україну під час війни; зменшення тиску на український ринок праці; підвищення кваліфікації іммігрантів, які згодом повернуться в Україну з новими знаннями та навичками; зростання ВВП України за рахунок переказів мігрантів, що пов'язано з ситуацією у воєнний час; грошові перекази» [15, с.62-63].

Також зацентувалися на негативних аспектах підвищення міграційних процесів в Україні внаслідок війни: «міграційна та демографічна криза; втрата людського капіталу та інтелектуального потенціалу; нестача висококваліфікованих кадрів, зокрема в сфері безпеки (кібербезпеки) та оборони; виведення бізнесу та активів за кордон; економічний спад та зростання інфляції» [15, с. 63].

Сьогодні перед державою гостро стоїть питання щодо ефективної реалізації політики репатріації українських біженців. Для вирішення цього питання вкрай важливо мати повне розуміння ключових факторів, які значною мірою вплинули на процес прийняття рішень. Серед цих факторів пріоритетність післявоєнної житлової політики є надзвичайно важливою, особливо в світлі повсюдного руйнування житлових будинків. Важливо відзначити, що значна кількість переселенців виїхала разом зі своїми дітьми. Уряд має подбати про те, щоб ці діти підтримували зв'язок з Україною. Реалізація ініціатив дистанційного навчання відповідно до української програми надасть цим дітям можливість продовжувати освіту в іноземних або українських закладах. Іншим важливим аспектом полегшення повернення мігрантів є надання їм широких можливостей для працевлаштування.

Ця проблема частково вирішиться шляхом нестачі робочої сили після війни, підштовхуючи роботодавців до підвищення заробітної плати, проте держава повинна буде сприяти працевлаштуванню. Уряд країни має створити

максимально сприятливі умови для розвитку малого бізнесу, тим самим заохочуючи українців повертатися на батьківщину. Водночас, якою б ефективною не була політика держави, потрібно розуміти, що українці, які виїхали за кордон, усі назад не повернуться. Біженці, які втратили абсолютно все в Україні, розпочали нове життя за кордоном, у них може не виникнути бажання проходити цей шлях ще раз в Україні.

Сфера національної безпеки в Україні й до війни перебувала під впливом комплексних складних факторів та загроз, а внаслідок війни росії проти України в нашій державі спостерігається негативна тенденція – стрімка втрата людського капіталу. Доки триватиме війна, неможливо конкретно спрогнозувати остаточні втрати людського капіталу та масштабів демографічної кризи, оскільки за даними ООН, на 10 жовтня 2023 року по всьому світу було зафіксовано 6 200 400 осіб українських біженців, з них у Європі – 5 831 200 осіб. Проте з 1 січня 2024 року заплановано скорочення і відміна допомоги українським біженцям в європейських державах, що може призвести до часткового повернення українців в Україну в найбільш безпечні регіони. Станом на початок лютого 2022 року в Україні було зареєстровано 1,4 млн внутрішніх переселенців, тоді як у січні 2023 року їх чисельність уже зросла до 4,8 млн, внаслідок чого Міністерство реінтеграції представило «Нову стратегію щодо внутрішньо переміщених осіб до 2025 року», яка передбачає утримання українських переселенців у своїй державі та забезпечення підтримки переселенців на всіх етапах вимушеного переїзду.

Окрім проблеми із біженцями та переселенцями, на думку Кузнецової Н.Б. «особливо згубними та відчутними будуть фізичні втрати населення країни, які матимуть троякий характер: прямі жертви серед військових і цивільного населення; опосередковані втрати через обмежений доступ населення до невідкладної медичної допомоги, особливо у регіонах, що знаходяться у зоні бойових дій; віддалені у часі втрати внаслідок спрацювання мобілізаційного ефекту війни, коли під час війни рівень захворюваності знижується, оскільки люди більшість хвороб переносять «на ногах», проте

потім, внаслідок спрацювання накопичувального стресу (ефект пружини), стан здоров'я українців значно погіршиться» [1, с. 40-41].

До того ж, «за попередніми прогнозами, якщо активна фаза війни закінчиться швидко, то демографічні втрати України можуть сягнути до 0,5-0,6 млн. осіб. Якщо ж війна затягнеться – близько 5 млн. осіб» [1, с. 41].

Найбільшими загрозами для національної безпеки у контексті втрати людського капіталу є:

- 1) фізичні втрати, численні каліцтва, інвалідизація серед людей активного трудового віку;
- 2) значні втрати економічно активного та працездатного населення, які вимушено мігрували як біженці у інші країни Європи та світу;
- 3) смертність та інвалідизація (фізична і психічна) дітей;
- 4) «відтік мізків» - людей з вищою освітою, рішучих та активних громадян, які залишаються в еміграції та будуть працювати на інтелектуальний потенціал інших держав.

Отже, міграційна криза, яка виникла внаслідок війни в Україні, ставить гостро питання вирішення проблеми повернення українських біженців додому для повоєнної відбудови України, а це вимагає ретельної та цілеспрямованої розробки й втілення відповідної державної програми. Очевидно, що основними каталізаторами для повернення українців будуть: перемога України, закінчення війни, економічне зростання на основі залучення іноземних інвестицій, модернізація та діджиталізація економіки, підвищення рівня добробуту населення.

2.2. Внутрішньопереміщені особи в українських міграційних процесах

Міграційні потоки можна класифікувати як внутрішні та зовнішні. Внутрішня міграція охоплює переміщення людей всередині меж однієї країни або території, такі як переїзд з сільських районів до міських, переселення між містами або регіонами. Зовнішня міграція, натомість, відбувається між різними країнами або територіями, може бути внаслідок переїзду через кордони двох

суміжних країн або на великі відстані між країнами, навіть на різних континентах. Ця поділка допомагає зрозуміти різноманітність та різні механізми міграційних процесів, які впливають на розвиток суспільств та економік. Внутрішні міграційні потоки можуть суттєво впливати на урбанізацію та регіональний розвиток, тоді як зовнішні міграційні процеси мають значний вплив на різні аспекти як країн-походження мігрантів, так і країн-приймачів. Зовнішня міграція також впливає на демографічну структуру країн, культурні обміни, економічну інтеграцію між країнами тощо.

Вимушена міграція може бути спричинена різними факторами: економічними чи політичними обставинами, внутрішніми кризами, зовнішньою збройною агресією, війнами, природними катастрофами тощо.

Хоча в Україні правовий статус вимушених переселенців іноземців було визначено нещодавно, у міжнародному праві механізми захисту цієї категорії мігрантів почали розроблятися після Другої світової війни.

Необхідність розробки таких механізмів виникла через масові переміщення населення внаслідок як внутрішніх конфліктів, так і переміщень за межі адміністративних кордонів країн.

В офіційних міжнародних документах часто використовуються терміни "вимушені мігранти" або "вимушені переселенці" для опису характеру таких міграційних процесів як вимушених через політичні причини, збройні конфлікти, техногенні катастрофи, стихійні лиха тощо.

Таким чином, вимушена міграція - це переміщення людей не з власної волі, а через зовнішні обставини, які загрожують їх життю, здоров'ю чи безпеці.

Отже, основна ідея полягає в тому, що в певних ситуаціях люди змушені мігрувати, щоб врятуватися від загроз, які виникають у їхньому звичному місці проживання.

З 24 лютого 2022 року після початку повномасштабної збройної агресії Росії проти України мільйони українських громадян були вимушені покинути свої домівки і стати вимушеними переселенцями як всередині країни, так і за її межами. Ключові моменти:

1. Мільйони вимушених переселенців з України перетнули кордони сусідніх держав у пошуках безпечного притулку.

2. З ініціативи ООН був створений Регіональний план реагування для підтримки вимушених переселенців (біженців) з України.

3. Цей План об'єднав зусилля національних органів влади різних країн, агентств ООН, неурядових та громадських організацій для інтеграції біженців та забезпечення їхніх прав згідно з міжнародними стандартами.

4. Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 11 липня 2023 року в країнах Європи зареєстровано 5 мільйонів 949 тисяч 500 біженців з України.

5. Поза межами Європи зафіксовано ще 353 тисячі 100 біженців з України.

6. Загалом 6 мільйонів 302 тисячі 600 осіб змушені були покинути Україну та повідомити місцеву владу країн перебування про необхідність отримання спеціального статусу біженця.

Отже, російська агресія проти України спричинила масштабну вимушену міграцію українців за кордон, у зв'язку з чим міжнародна спільнота розгорнула План реагування для захисту їхніх прав та інтеграції у приймаючі країни.

Міністерство закордонних справ (МЗС) України, навпаки, представило дещо змінену інформацію. За даними відомства, станом на 1 лютого 2023 року в іноземних державах проживає 7 989 027 громадян України, з них 5 841 619 повнолітніх [29]. Ця різниця в цифрах заслуговує на увагу.

Статистичні дані можна легко пояснити тим, що до МЗС України входять лише особи, які до 24 лютого 2022 року перебували за кордоном. Найбільше громадян України сконцентровано в Польщі (1 млн 786 тис.), Німеччині (1 млн 200 тис.), США (894 665), Чехії (631 000), Італії (400 023). Однак через відсутність обов'язкового консульського обліку отримати точнішу статистику неможливо. Крім того, бракує даних щодо кількості громадян України, які перебували за кордоном до 24 лютого 2022 року, що не дозволяє комплексно оцінити масштаби міграційних процесів після початку повномасштабної агресії.

Досліджуючи ці процедури, ми застосуємо узагальнення, висунуті Ю. Кобцем і Т. Мадригою, які стверджують, що всеохоплююче вторгнення Російської Федерації призвело до того, що значна кількість українців шукає місця проживання за кордоном, тим самим справляючи помітний вплив на Україну. соціально-економічний прогрес. Це явище сприяє виснаженню кваліфікованих кадрів і занепаду людських ресурсів країни. Крім того, еміграція потенційно може погіршити демографічну ситуацію в країні. Від'їзд молоді та репродуктивної верстви населення може сприяти ескалації старіння населення та скороченню робочої сили. Отже, це може мати наслідки для соціальної та пенсійної систем, а також перешкоджати економічному прогресу [85, с. 257].

Статус біженця не надається автоматично, його необхідно обґрунтувати та довести згідно з певними критеріями.

На початковому етапі свого переміщення всі особи, що шукають притулку, мають статус "шукачів притулку" (asylum-seekers). Це означає, що їхні заяви про надання притулку ще не розглянуті.

За даними на кінець 2021 року, у світі налічувалося близько 5,4 мільйона людей, які очікували на рішення щодо своїх заяв про надання притулку в межах різних національних систем.

Шукачі притулку, які не підпадають під визначення статусу біженця згідно з Конвенцією про статус біженців 1951 року, Протоколом 1966 року, Дублінською конвенцією 1990 року та Нью-Йоркською декларацією 2016 року, можуть претендувати на отримання "додакового захисту" (subsidiary protection).

Отже, існує чітке розмежування між статусом "шукача притулку" та офіційно визнаним статусом "біженця", який надається після ретельного розгляду заяви та підтвердження відповідності встановленим критеріям міжнародного права. Для тих, хто не відповідає статусу біженця, передбачено альтернативу - додаковий захист.

В Україні існують три типи захисту для людей, які не можуть або не хочуть повертатися до країни походження:

Статус біженця: Визначається Конвенцією про статус біженців 1951 року.

Додатковий захист: Надається на індивідуальній основі людям, які не є біженцями, але не можуть або не хочуть повертатися до країни походження через загрозу життю, безпеці, свободі, або через інші серйозні причини.

Тимчасовий захист: Надається особам, які масово шукають захисту в Україні через зовнішню агресію, окупацію, громадянську війну, стихійні лиха, або інші події, що порушують громадський порядок.

Закон України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту" № 3671-VI від 08.07.2011 р. визначає умови та порядок надання цих форм захисту.

Додатковий захист надається на один рік з можливістю щорічного продовження. Тимчасовий захист надається на один рік з можливістю продовження на шість місяців.

Україна надає широкий спектр форм захисту для людей, які потребують безпечного притулку. Ці форми захисту відповідають міжнародним стандартам та потребам людей, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Європейський Союз використовує "тимчасовий захист" для масового й неминучого напливу людей з третіх країн, які не можуть повернутися до країни походження через небезпечну або нестабільну ситуацію.

Мета тимчасового захисту:

- Забезпечити негайний захист для людей, які не можуть безпечно жити в країні походження.

- Запобігти перевантаженню системи надання притулку.

Хто може отримати тимчасовий захист:

- Громадяни третіх країн або особи без громадянства.

- Люди, які змушені покинути свою країну або регіон походження через війну, стихійні лиха, або інші форс-мажорні обставини.

- Люди, які не можуть безпечно й стабільно повернутися до країни походження.

Умови тимчасового захисту:

- Визначаються Директивою Ради 2001/55/ЄС.
- Зазвичай надається на один рік з можливістю продовження.
- Включає право на проживання, роботу, освіту, та медичну допомогу.

Тимчасовий захист - це важливий інструмент, який використовується в ЄС для допомоги людям, які опинилися в складних життєвих обставинах. Цей захист допомагає людям жити безпечно й стабільно, поки вони не зможуть повернутися до країни походження.

24 лютого 2022 року Росія розпочала збройну агресію проти України.

Внаслідок цього, ЄС стикнувся з масовим напливом українців, які шукали безпечного притулку.

4 березня 2022 року Рада ЄС прийняла Імплементативне рішення № 2022/382.

Це рішення активувало статтю 5 Директиви Ради 2001/55/ЄС про тимчасовий захист.

Це означає, що українці, які виїхали з України після 24 лютого 2022 року, можуть легально перебувати в країнах ЄС (за винятком Данії) протягом одного року з можливістю продовження ще на один рік.

Право на тимчасовий захист мають:

- Громадяни України, які проживали на території України до 24 лютого 2022 року.
- Особи без громадянства та громадяни третіх країн, які до 24 лютого 2022 року мали в Україні міжнародний захист або еквівалентний національний захист.
- Члени сім'ї осіб, зазначених у пунктах (а) і (b).

Хоча в ЄС існує спільна Директива про тимчасовий захист, країни ЄС можуть по-різному її втілювати у своїх законах.

Приклад Польщі:

- Польща прийняла спеціальний закон, який легалізує перебування українців, які приїхали до Польщі після 24 лютого 2022 року через війну.

- Українці, які перебувають в ЄС з 24 лютого 2022 року, не мають статусу біженця.

- Їх статус - це легальне перебування на території ЄС на особливих умовах тимчасового захисту.

- Тому некоректно ототожнювати українців з біженцями.

- Важливо дослідити й інші національні законодавства, щоб краще зрозуміти особливості тимчасового захисту для українців в ЄС.

- Слід також проаналізувати, як тимчасовий захист впливає на життя та інтеграцію українців в європейське суспільство.

Отже, вимушено переміщені особи, які не можуть або не хочуть перетинати кордон власної держави, не вважаються біженцями, навіть якщо вони стикаються з тими самими проблемами, і переміщуються через ті самі обставини, що й біженці. На відміну від біженців, ВПО не мають спеціального статусу в міжнародному праві [27].

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стали важливим чинником міграційних процесів в Україні внаслідок збройної агресії Росії. Ось основні аспекти, пов'язані з ВПО:

1. Масштаби внутрішнього переміщення: Згідно з даними ООН, станом на березень 2023 року в Україні налічувалося понад 6,3 млн. внутрішньо переміщених осіб через війну. Це одна з найбільших криз ВПО у світі.

2. Напрямки переміщення: Найбільші потоки ВПО спостерігалися з окупованих територій Донбасу, а також з інших регіонів, постраждалих від активних бойових дій та руйнувань, до відносно безпечних центральних і західних областей країни.

3. Проблеми інтеграції: ВПО в Україні стикаються з проблемами житла, працевлаштування, доступу до медичних та освітніх послуг у нових місцях проживання, потребуючи допомоги з інтеграцією.

4. Тимчасовість чи постійність: Частина ВПО розглядає своє переміщення як тимчасове і планує повернутися після деокупації, інші розглядають можливість постійного переселення.

5. Навантаження на приймаючі громади: Масовий приплив ВПО створює значне навантаження на ресурси та інфраструктуру приймаючих міст і громад.

6. Роль урядових та неурядових організацій: Держава, міжнародні організації та волонтерські рухи докладають зусиль для забезпечення ВПО житлом, фінансовою допомогою та соціальними послугами.

Отже, криза внутрішнього переміщення в Україні є безпрецедентною і вимагає комплексних заходів для інтеграції та підтримки ВПО як на державному, так і на місцевому рівні.

Для розуміння масштабів вимушеної міграції в Україні, перш за все, виділимо два основних періоди даного процесу: 1) 20 лютого 2014 р. – 22 лютого 2022 р. – період анексії Кримського півострова, початок “гібридної війни” на Сході України; 2) з 22 лютого 2022 р. – повномасштабне вторгнення РФ на територію України. Варто також зазначити, що інформація про кількість ВПО надходить з різних джерел, але може значно відрізнятися або суперечити одна одній, іноді навіть з одного й того ж джерела.

Загалом динаміка кількості офіційно зареєстрованих ВПО в Україні протягом 2016-2021 рр. змінювалася. Першочергово звернемося до офіційної статистики Міністерства соціальної політики України, за даними якого, 5 грудня 2016 р. уповноважені органи зареєстрували 1 млн. 656 тис. 662 особи, а 6 липня 2021 р., ще до початку повномасштабної війни, налічувалося 1 млн. 473 тис. 650 переселенців з ОРДЛО та АР Крим, що зафіксовано в Єдиній інформаційній базі даних про ВПО (див. рис. 2.1) [14].

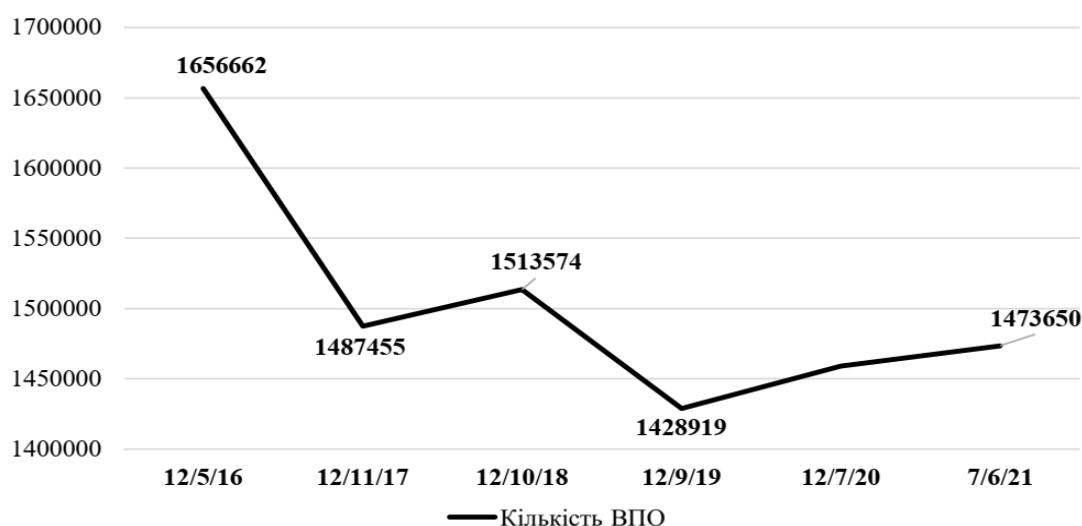

Рис. 2.1. Кількість ВПО в Україні в період з 5 грудня 2016 р.–6 липня 2021 р.

Для порівняння, Міжвідомчий координаційний штаб (МКШ) (створений на базі ДСНС з метою забезпечення координації центральних та місцевих органів влади з питань транспортування, зустрічі та розміщення ВПО у регіонах України) 17 березня 2016 р. повідомив, що з тимчасово окупованої території та районів проведення АТО до інших регіонів переселено 1 млн. 25 тис. 904 особи, у тому числі з Донецької і Луганської областей 1 млн. 3 тис. 930 осіб, з АР Крим і м. Севастополь 21 тис. 974 особи [16].

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 р. спричинило масові жертви серед цивільного населення та руйнування цивільної інфраструктури, що змусило людей залишати свої домівки в пошуках безпеки, захисту та допомоги.

Вимушена міграція в країні набула ще більших масштабів з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 р. Якщо з 2014 р. тимчасово окупованими РФ територіями України (далі – тимчасово окуповані території) [17], звідки переважно походили ВПО, були АР Крим і ОРДЛО, то з 24 лютого 2022 р. в результаті російської військової агресії, їх перелік значно розширився частинами території Житомирської, Київської, Чернігівської, Сумської, Полтавської, Харківської, Запорізької, Херсонської,

Миколаївської областей. Також, окрім цих територій, з яких найбільше фіксується походження ВПО, додалися й інші – підконтрольні Уряду України території, які покидає місцеве населення через ризики пов'язані з військовими діями.

За даними Міністерство соціально політики України, після впровадження воєнного стану на території України від 24 лютого 2022 р. [14], станом на 30 березня 2022 р., за місяць повномасштабної війни, ще 130 тис. людей зареєструвалися як ВПО, хоча насправді в середині країни перемістилося мільйони людей [17]. Наразі, станом на 1 липня 2023 р. кількість офіційно зареєстрованих ВПО в країні досягає 4 млн. 900 тис. осіб [27]. Проте велика кількість ВПО не звертаються до державних органів з метою офіційного оформлення свого правового статусу.

Оцінити частку вимушених переселенців відносно загальної кількості населення України, станом на зараз, складно, оскільки для цього необхідно провести загальний перепис населення, який перший і крайній раз в історії України проводився в 2001 р. Тоді загальна кількість населення України становила 48 млн. 457 тис. осіб [30]. Проведення перепису було одним із пунктів передвиборчої програми на парламентських виборах 2019 р. політичної партії “Слуга народу”. Однак повноцінно реалізувати його на практиці не вдалося. Натомість в 2019 р. Кабінет Міністрів України провів приблизну оцінку кількості населення України, так званий «електронний перепис населення», згідно з даними якого в Україні знаходилося 37 млн. 289 тис. осіб [12].

Водночас, ця оцінка кількості населення не охоплювала непідконтрольні урядові території півострова Крим і ОРДЛО. Таким чином, на основі наявних у нас даних, можемо підсумувати, що до початку повномасштабної агресії в українському суспільстві частка офіційно зареєстрованих ВПО від загальної кількості населення складала близько 4%.

У Звіті за 2022 р. Міжнародного центру моніторингу внутрішніх переміщень йдеться, що «війна в Україні призвела до 16,9 млн. переміщень

людей, що є найвищим показником, який будь-коли було зареєстровано в будь-якій країні». Деякі з числа цих переміщень були повторними, оскільки люди часто не могли знайти житло чи роботу. Ця цифра становить 59,6% всіх внутрішніх переміщень, пов'язаних з військовими конфліктами, зафіксованих у світі в 2022 р. [27, с. 3, 87–88].

Оскільки станом на зараз під час військової агресії РФ проти України, точну оцінку масштабів внутрішнього переміщення отримати складно, Найбільш точними є дані Міністерства соціальної політики України станом на 12 грудня 2022 р., згідно з якими на обліку ВПО в Україні перебувало 4 млн. 893 тис. 79 осіб, з яких 1 млн. 93 тис. 821 – діти (осіб віком до 18 років) [29].

Також заслуговують уваги “Звіт про внутрішнє переміщення в Україні...” від 16 березня 2022 р. [4] і 5 травня 2022 р. [7], “Оперативний звіт: демографічна статистика та географічний розподіл...” (11-23 травня 2023 р.) [12] та ін. соціологічні дослідження, які провела МОМ.

Швидка оцінка загального населення України після початку широкомасштабної агресії 24 лютого 2022 р. з метою збору початкової інформації стосовно внутрішнього переміщення, проведене МОМ, показало, що 14,7% загального населення України є ВПО в межах країни, що дорівнює 6 млн. 477 тис. 723 осіб [7, с. 1]. За для визначення основних потоків переміщення вимушених переселенців через військові дії за походженням і поточним місцем розташування на території України виділили декілька основних макрорегіонів: м. Київ, Схід (Харківська, Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська обл.), Південь (Миколаївська, Херсонська, Одеська обл.), Центр (Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Полтавська), Захід (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Волинська, Рівненська обл.), Північ (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська обл.), за винятком Кримського півострова. Для ознайомлення з масштабами внутрішнього переміщення людей на початку повномасштабного вторгнення (16 березня 2022 р.) пропонуємо ознайомитися нижче (див. табл. А3).

В цей період найбільше внутрішніх переселенців налічувалося з м. Київ (30%), Харківської (25%), Київської (15%), Донецької (5%), Запорізької (4%) областей. За кількістю прийнятих ВПО: Київська (11%), Харківська (10%), Львівська (10%), Вінницька (7%), Полтавська (7%) області [4, с. 3].

Щоб простежити зміну динаміки внутрішнього вимушеного переміщення наведемо оцінку кількості ВПО, станом на 11-23 травня 2023 р. У порівнянні з аналогічною оцінкою в березні 2022 р., число вимушених переселенців зменшилося, і становить приблизно 5 млн. 88 тис. осіб. Така тенденція пов'язана із поверненням частини ВПО до звичного місця проживання (див. рис. 2.2). Середня тривалість перебування у статусі ВПО до повернення, за даними МОМ, становить 113 днів [12, с. 3].

Більше ніж через рік після початку повномасштабної агресії, станом на поч. травня 2023 р., в ході деокупації Збройними Силами України (ЗСУ) частини української території, багато осіб, які вимушено стали ВПО, почали повертатися у свої звичні місця проживання. Так, наприклад, одне із соціологічних досліджень показало, що з числа осіб, які покинули країну, або перемістилися в її межах приблизно 4 млн. 757 тис. осіб повернулися у свої звичні місця проживання.

Проте, в дослідженні не наведене статистика щодо кількості ВПО, які повернулися до своїх домівок. Але зазначено, що майже половина ВПО, повернулися з місць переміщення в іншій області України (47%), а ще третина повернулася з місць переміщення в межах області (30%). До того ж, також почали фіксувати повернення людей з-за кордону. З-поміж осіб, які повідомили про повернення з іншої країни, більшість повернулися з Польщі (39%), а також, меншою мірою, з Німеччини (9%), Італії (7%), Чехії (6%) та Болгарії (5%). Особи, що повернулися з-за кордону, переважають у західних областях, тоді як повернення в межах області були найпоширенішими в Кіровоградській, Чернігівській, Миколаївській та Харківській обл. Майже половина усіх осіб, що повернулися проживає у м. Київ (23%) або Київській обл. (17%), а також у Харківській (12%) та Дніпропетровській (7%) обл. Серед тих, хто повернулися

до звичних місць проживання з місць внутрішнього переміщення в межах України, більшість повернулися зі Львівської обл. (9%), м. Києва (8%) і Вінницької обл. (7%) [12, с. 1–3].

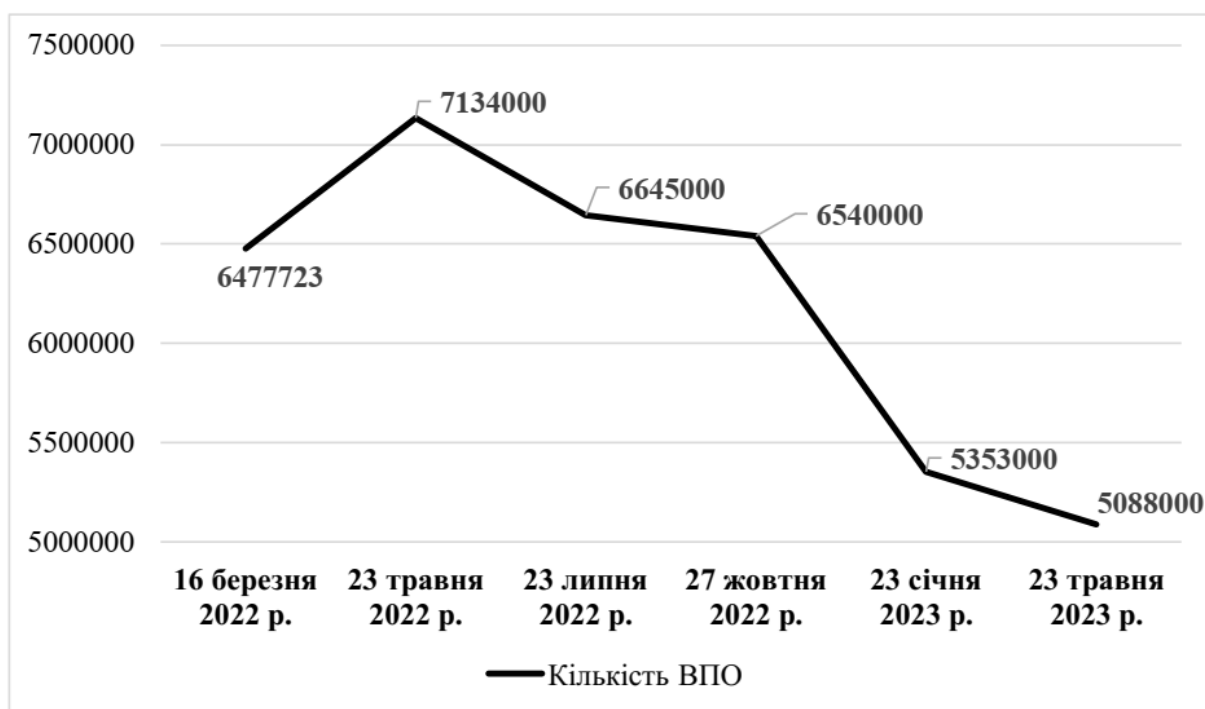

Рис. 2.2. Оцінка кількості ВПО в Україні в період 16 березня 2022 р. по 23 травня 2023 р.

Оскільки актуальна інформація щодо кількості офіційно облікованих ВПО центральними органами виконавчої влади на їх офіційних інтернет-ресурсах відсутня, ми звернулися із запитом на отримання публічної інформації до Міністерства соціальної політики України, яке опікується вимушеними переселенцями, з проханням надати актуальну інформацію щодо кількості зареєстрованих ВПО в Україні за регіонами.

Департамент цифрової трансформації, інформаційних технологій та кібербезпеки Мінсоцполітики надав відповідь на запитувану нами інформацію, згідно з якою, станом на 23 серпня 2023 р., всього в Україні зареєстровано 4 млн. 913 тис. 741 ВПО, що на 233% більше ніж до початку повномасштабної збройної агресії рф 24 лютого 2022 р. Найбільше вимушених переселенців

zareestrowano na pidkontrol'nyy ukrains'kyy vladі teritorii Doneck'koї oblasti – 542 tys. 990 osib. Detal'no z informatsiєю možna oznayomitisia v Dodatku B.

Takim chinom, pid chas aktivnih procesiv vимушеного переміщення в Україні складно визначити близьку до актуальної кількість осіб, які змушені були змінити місце свого постійного проживання через війну. Наведені вище дані не остаточні, а є динамічними. До того ж, статистика не відображає всього масштабу явища, оскільки не всі вимушені переселенці бажають повідомляти про своє переміщення виконавчу владу. Отже, вимушене переміщення в Україні та кількість ВПО у подальшому буде визначатися інтенсивністю та масштабом бойових дій та, загалом, тривалістю війни РФ проти України.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Міграційні процеси традиційно є важливим чинником життя, особливо економіки кожної країни, яка зазнала збройної агресії, але не менш важливими вони й після закінчення воєн. Частина неминуче залишає батьківщину, іноді не повертаючись навіть після настання миру, а частина мігрує з однієї території на іншу. Військова агресія Російської Федерації почалася 24 лютого 2022 року з бомбардування великої кількості населених пунктів по всій Україні та масового пошкодження цивільної інфраструктури (переважно будинків), що призвело до масового переселення у безпечніший Західний регіон передає область та за її межі.

Після збройної агресії Російської Федерації кількість внутрішньо переміщених осіб та їхня частка в постійному населенні населених пунктів різко зросла. За оцінками М.В.Птухи НАН України ім.ІНДСД, станом на середину квітня кількість осіб, які були змушені змінити місце проживання на території України внаслідок збройної агресії Російської Федерації, становила до 5,0-5,55 млн осіб, переважно в західному регіоні, найбільшою є Львівська обл. Дослідження, проведені у 2015-2016 роках, показали перевищення зазначеного 2% порогу [16] (що вже помітно в більшості західних регіонів). За даними Мінсоцполітики, після введення воєнного стану вимушено переселено понад 2 мільйони людей[17].

Міграційні загрози для України мають комплексний характер і потребують комплексного підходу до їх подолання. Цей підхід має включати:

1. Удосконалення законодавства:

Прийняття нового Закону про міграцію, який відповідає європейським стандартам та враховує сучасні виклики.

Удосконалення системи надання статусу біженця та тимчасового захисту.

Жорсткіший контроль за нелегальною міграцією.

2. Створення ефективної системи управління міграційними процесами:

Створення єдиного органу, який буде відповідати за координацію всіх аспектів міграційної політики.

Покращення координації між різними державними органами, які займаються міграційними питаннями.

Підвищення кваліфікації кадрів, які працюють у сфері міграції.

3. Інтеграція мігрантів:

Розробка та реалізація програм з адаптації та інтеграції мігрантів у українське суспільство.

Сприяння вивченню української мови та культури мігрантами.

Боротьба з дискримінацією та ксенофобією.

4. Міжнародне співробітництво:

Співпраця з країнами походження, транзиту та прийняття мігрантів.

Участь у міжнародних проектах, спрямованих на подолання міграційних проблем.

Необхідно оцінити розселення населення та робочої сили в Україні як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах. Найближчим часом вирішальною є пропозиція житла – люди повертатимуться на постійне місце проживання, якщо збережеться (чи незначно пошкоджено) житло; нездоланий бар'єр на батьківщині. Проте оцінка ризику проживання поблизу кордонів з агресивними сусідами набуватиме дедалі більшого значення в громадській та приватній обізнаності серед заходів адаптації до нових умов життя. Це відобразиться на можливому бажанні бізнесу захистити свої активи і, отже, на працевлаштуванні.

Це відобразиться на можливому бажанні бізнесу захистити свої активи і, отже, на працевлаштуванні. Західна Україна, де зосереджена більшість евакуацій із зон активних бойових дій, традиційно є трудомісткою: не випадково тут дуже поширена зовнішня та внутрішня трудова міграція. Переміщення бізнесу, яке зараз активно підтримується і просувається українською владою, могло б вирішити проблему, але лише частково. Крім того, не всі регіони підходять для розміщення великих корпорацій, особливо

оборонних комплексів, авіа- та машинобудування. Посилити житлове будівництво та прискорити будівництво соціальної інфраструктури. Ухвалення відповідного рішення потребує ретельного аналізу не тільки ставлення суспільства до вимушеної еміграції, а й ставлення працівників компаній, які переїхали у віддалені від кордонів Російської Федерації території.

За принципом «чим західніше, тим краще» перенесення основних економічних можливостей на правий берег Дніпра. Близькість кордонів з агресивними сусідами та загроза нової агресії, можлива переорієнтація зовнішньополітичних відносин на європейські країни та відповідні зміни в логістиці, економічне ембарго на ряд товарів з Російської Федерації та Білорусі, небажання багатьох приватних компаній налагодити з цими країнами Відносини відкривають нові перспективи для українських виробників і створюють можливості для перетворення західного регіону на новий індустріальний центр країни. Точками економічного зростання в найближчі роки можуть стати Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Волинська, Чернівецька та, можливо, Вінницька та Хмельницька області.

Це не означає створення штучних перешкод для діяльності промислових підприємств на півдні та сході, а захист України від втрати життєво важливих продуктів (у тому числі ВПК) та припинення роботи цих підприємств у разі нова війна. Для цього будуть створені умови та стимули для переміщення та створення нових підприємств в умовній західній частині країни.

Можливі рівні передислокації: оборонні підприємства; підприємства з продукцією подвійного призначення; підприємства з виробництва унікальної продукції; точне машинобудування; хімікати, пов'язані з обороною та підтримкою експорту; енергетична інфраструктура. У кожному конкретному випадку при прийнятті рішення про переміщення необхідно враховувати природно-географічні можливості, великий потенціал багатоваріантного матеріально-технічного забезпечення, максимальну територіальну розосередженість на основі сучасних технологій і технічних досягнень.

Офіційно в Україні (без Криму, Севастополя та ОРДЛО) до початку вторгнення РФ проживало 41 130 400 осіб[17].

Чисельність працездатного населення всіх вікових груп (раннього, молодшого та зрілого) становить 25 млн 285 тис. громадян України (дані Кабінету Міністрів України за даними електронного перепису населення 2020 року)[30].

За різними статистичними даними, близько 4,8 млн громадян України є працівниками бюджетної сфери.

Станом на 1 січня 2022 року в Україні було 10 841 117 пенсіонерів (Держстат). За даними експертів Світового банку, рівень безробіття в Україні у 2020 році становить 9,1% відносно чисельності населення працездатного віку, яка становить 2 300 935 осіб [25].

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 19 липня 2022 року Україну покинули загалом 9 567 033 особи. Транскордонні переміщення можуть носити маятниковий характер і не можуть вважатися підтвердженням сталого повернення – 3 793 403 особи. Згідно з аналізом даних Міжнародної організації з міграції (МОМ), орієнтовна кількість громадян, які перебувають за межами України станом на 24 лютого 2022 року, ймовірно, становитиме не менше 2 мільйонів [19].

Були опубліковані різні цифри щодо ВПО, але як УВКБ ООН, так і МОМ на початку червня 2022 року назвали цифру понад 7 мільйонів. Населення, розташоване на території тимчасової окупації (ТОТ), може становити не менше 1,5 млн осіб. За даними Міноборони України, в країні мобілізовано понад 1 млн осіб [17].

Всі відомості про трудову міграцію та міграційні процеси наведено в Додатку А.

Основним принципом територіального розміщення має стати «найбільш захищене місце розташування — підприємство — необхідне логістичне та соціальне середовище для забезпечення доступу до ресурсів і збуту». Певною мірою це порушує класичне припущення про оптимальний географічний

розподіл продуктивності, але, крім вирішення практичного завдання стійкості економіки в Україні, створює умови для формування мультиплікаційних ефектів промислових кластерів та інтеграції. Ключем до орієнтованої на безпеку стійкості української економіки є інтеграція підприємств, життєво важливих для національної оборони та життєзабезпечення людей, у виробничо-збутовий ланцюг кранів ЄС з можливістю розміщення складів, розподільних і виробничих потужностей на його території на випадок військових потреб у випад. Це забезпечить доступ української економіки до технологій, інвестицій та ринків збуту за умов інтегрованої кооперації та моделей перехресної власності

Але слід мати на увазі, що західні області України наразі не мають дос-татньо розвиненої соціальної інфраструктури — нагальною потребою є бу-дівництво житла, мережі медичних та освітніх закладів, культурних, роз-важальних, побутових і торгівельних установ. Безперечно, левову частку витрат і зусиль візьме на себе бізнес, як тільки з'явиться попит на відповід-ні послуги, але держава і місцева влада мають дати необхідні імпульси.

Але слід пам'ятати, що західні регіони України наразі не мають достатньо розвиненої соціальної інфраструктури — існує нагальна потреба у будівництві житла, мережі медичних та освітніх закладів, культурно-оздоровчих, сімейних та бізнес-закладів. Безперечно, більшу частину витрат і зусиль візьмуть на себе підприємства, коли виникне попит на відповідні послуги, але національні та місцеві органи влади повинні надати необхідний поштовх.

Особливої уваги потребує сучасна реорганізація систем утилізації та утилізації відходів для підтримки екологічної стійкості території в умовах підвищених антропогенних навантажень, а також систем санітарії, які захищають населення від ризику забруднення та інфікування. Рішення в соціальному та комунікаційному секторі передбачають забезпечення людей безпечним зв'язком та Інтернетом навіть в умовах підвищеного навантаження, ризику кібератак та скомпрометованої фізичної інфраструктури.

Необхідно налагодити безперервний зв'язок між громадянами, місцевою владою, відповідними підприємствами, громадськими організаціями та ЗМІ на

основі сучасних засобів, таких як смартфони. Сьогодні уряд запустив національний план евакуації бізнесу із зон бойових дій на Західну Україну. За інформацією голови Комітету з питань фінансової, податкової та митної політики Верховної Ради України Данила Гетманцева, станом на 8 квітня згідно з планом переміщення в безпечні зони переведено 220 підприємств, з них 90 – робочі [18].Щоб пришвидшити та розширити цей процес, необхідно в найближчі 2-3 роки скасувати поняття «ділянка користування» та надати власнику ділянки право розпоряджатися нею за реєстраційним принципом, щоб спростити отримання будь-яких будівельних процедур дозвільних документів об'єктів.

Необхідно сформувати відповідне екологічне середовище в сучасному розумінні, яке включатиме базову інфраструктуру суміжних підприємств, соціальну інфраструктуру та достатню кількість робочої сили, включаючи відповідні умови для її проживання. Навіть там, де комерційні та соціальні екологічні екосистеми добре розвинені, концентрація нових фірм може створити перевантаження або погіршити загальні умови доступності. Потреба в більшій кількості працівників і розвиток їх звичного соціального середовища потребуватимуть нових робочих місць у сфері послуг. Вимушені переселенці можуть стати наступним джерелом необхідної робочої сили. Останнім часом відбулися значні зміни в намірах і поведінці ВПО, що відповідає першій фазі масового переміщення. Коли почалася війна, понад півдюжини переселенців поспішили зі своїх домівок, щоб приєднатися до випадкових груп.

Серед проблем, які існують в Україні вже не один рік, варто відзначити:

1. Відтік економічно активного населення за кордон. Значна частина економічно активного населення не може знайти в Україні роботу з гідною заробітною платою, тому виїжджає на пошуки в інші країни (переважно європейські) і залишається там. Натомість в Україні залишається непрацездатне населення (пенсіонери та діти), що збільшує навантаження на соціально-економічну сферу.

2. Низький попит на імміграцію в Україну. Україна є країною з перехідною економікою, тому процес формування ефективної економічної політики ще не завершено. Існує багато проблем, пов'язаних із низькою заробітною платою, середніми умовами життя, великим розривом у розвитку села та міст, застарілими технологіями виробництва. Все це зменшує бажання іноземців мігрувати в Україну, тому процес імміграції здійснюється за рахунок українців, які повертаються додому після тривалого перебування за кордоном.

3. Інтелектуальна міграція. Інтелектуальна праця за кордоном оплачується вище, ніж в Україні, тому висококваліфіковані працівники зі знанням іноземних мов (хоча б англійської) намагаються виїхати за кордон. Найбільший розрив в оплаті праці спостерігається в науковій сфері, оскільки в Україні спостерігається скорочення асигнувань на розвиток науки, що призвело до згорання багатьох наукових програм, падіння престижу наукової роботи, швидкого та неконтрольованого скорочення наукових кадрів. , зменшено матеріальне стимулювання науковців. на відміну від Європи та Америки, де вчений вважається престижною та високооплачуваною професією.

4. Незахищеність громадян України, які працюють за кордоном. Українські заробітчани через невирішеність практичних питань міжнародної трудової міграції зазнають дискримінації з боку іноземних роботодавців щодо оплати праці, умов, охорони праці тощо, а нелегальний статус українців за кордоном здешевлює їх працю, створює умови для численних зловживань. , створює у свідомості роботодавців про Україну як про недемократичну, неправову державу.

5. Нелегальна робота за кордоном. Громадяни України, які виїжджають на короткострокову роботу за кордон, не є учасниками українського ринку праці, а вважаються безробітними. При цьому їхні заробітки не оподатковуються, а трудовий стаж не нараховується, що в короткостроковій перспективі негативно позначається на доходах державного бюджету, а в довгостроковій – зменшує потенційний розмір пенсії українців.

Однак міграційні процеси можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки, тому для мінімізації другого держава повинна проводити ефективну міграційну політику. У цій частині буде досліджено міграційну політику трьох європейських країн – Польщі, Німеччини та Франції. Польща.

– країна Європейського Союзу, яка останні 15 років стикається з проблемою відтоку своїх громадян до Євросоюзу та гостро відчуває нестачу робочої сили. Через відкриті кордони в ЄС місцеве населення часто залишає країну в пошуках вищої зарплати та умов життя (хоча рідна країна досить розвинена), країна переживає скорочення чисельності населення та старіння нації, тому існує дефіцит робочої сили на місцевому ринку праці. Польський уряд розуміє, що боротися з міграцією не має сенсу, але можна контролювати цей процес для задоволення власних потреб, тому міграційна політика намагається розумно перерозподілити міграційні потоки, заповнити дефіцит робочої сили в деяких містах і зберегти робочі місця для своїх власних громадян і захистити їх від безробіття. Таким чином, міграція в Польщі дотримується принципу циркуляції іноземної робочої сили, а саме:

- для короткострокових (сезонних мігрантів) – створення полегшених умов для перетину кордону та оформлення документів (легші умови для тимчасового працевлаштування – для цього потрібна лише заява). від роботодавця, або система квот, яка регулює кількість іноземної робочої сили);

- довготермінові перешкоди, наприклад, кандидати на отримання статусу довготермінового резидента Польщі повинні пройти спеціальні інтеграційні курси, а бажаючі отримати польський паспорт – асиміляційні курси.

Міграційні потоки до Польщі потребують контролю спецслужб. Хоча немає централізованого органу з питань міграції, але є взаємодія в роботі державних органів, взаємодія між правоохоронними та неправоохоронними органами. Наприклад, Державна інспекція, спеціальний орган під контролем Сейму, який відповідає за перевірку дотримання законодавства про працю, ефективно співпрацює з Прикордонною службою та поліцією в перевірці роботодавців, які наймають іноземців. Міграційна політика Польщі також

використовує співпрацю з неурядовими організаціями та аналітичними центрами, широке обговорення соціальних питань у сфері міграції.

Міністерство праці та соціальної політики Польщі не лише має спеціальний розділ, присвячений співпраці з неурядовими організаціями, а й створило окремий Інтернет-портал, який відображає всі аспекти цієї співпраці, містить базу даних проектів, які реалізує Фундація превенції та Перевиховання. Крім того, для переселенців створено розвинену систему соціального та медичного забезпечення. Таким чином, принципи польської міграційної політики базуються на раціональному підході до вирішення конкретних проблем, гнучкості та оперативності в прийнятті управлінських рішень, широкому залученні громадськості до обговорення нагальних питань, пов'язаних з міграцією.

Травневе дослідження Oxford Economics дало більш консервативну оцінку. Таким чином, якби в Польщі залишилося 650 тис. українських іммігрантів, робоча сила до 2030 року зростає на 210 тис. (1,2%), а потенційний ВВП зріс би на 1,2% [25].

І навпаки, приплив 1 мільйона іммігрантів збільшить робочу силу на 370 000 (2,1 відсотка) до 2030 року та збільшить потенційний ВВП на 2,0 відсотка. У довгостроковій перспективі – до 2050 року – позитивний вплив збільшиться: потенційний ВВП перевищить базовий прогноз на 1,7% за першим сценарієм (+650 000 іммігрантів) і на 1,7% за другим сценарієм (+1 мільйон іммігрантів) до 2,9%. Відповідно до звіту Deloitte, інтеграція українських вимушених іммігрантів у Польщі може призвести до додаткового зростання ВВП Польщі на 0,2-3,5% на рік протягом перших п'яти років, залежно від якості інтеграційної політики країни та факту, що сприятливими факторами є підвищення гнучкості ринку праці та вирішення проблем ринку житла. Kancs and Lecca (2018) оцінюють, що приплив приблизно 2,3 мільйона іммігрантів до ЄС за перші три роки (з подальшим значним скороченням новоприбулих) призвів до зростання ВВП з 0,2% у перший рік до 1,3% до 2040 року. , припускаючи повну інтеграцію [30].

Німеччина. Це найбільший потік мігрантів у Європі: понад 18 мільйонів людей перетнули кордон Німеччини у 2021 році, і головними факторами, які призвели до цього явища, є високі зарплати, можливості працевлаштування та доступ до освіти. Саме міграція для Німеччини є рушійною силою зростання населення. Масштабна міграція може мати багато негативних наслідків для економіки та соціального життя країни, тому таке потужне явище потребує чіткого регулювання.

Німеччина – повністю відкрита країна для європейців, немає абсолютно ніяких обмежень на перетин кордону та час перебування, але для не громадян ЄС в країні введені обмежувальні заходи для так званої «фільтрації» мігрантів. Міграційне законодавство Німеччини має тенденцію зміщувати фокус з «гастарбайтерів» на «нових громадян», які є добре освіченими та активними. Нові правила були введені в дію у 2020 році у відповідь на 2019 рік.

Закон про кваліфіковану імміграцію. Згідно з цими правилами, щоб отримати візу, заявники повинні:

- отримати офіційне визнання своєї професійної кваліфікації від центру сертифікації, визнаного урядом Німеччини;
- відповідати вимогам до мовної компетенції;
- отримати декларацію від свого потенційного працівника. Однак мігранти, яким вдасться отримати візу та в'їхати до Німеччини, можуть отримати соціальні виплати, які можуть довести, що вони не мають коштів прогодуватися, не мають житла та не мають заможних родичів. Розмір соціальної допомоги не повинен завдавати шкоди місцевому населенню, щоб з його боку не було негативного ставлення до іноземців.

Вид і розмір соціальних виплат в Німеччині залежать від ряду факторів: віку мігранта, кількості людей в сім'ї, наявності дітей і місця їх навчання. Уряд Німеччини також надає великого значення мовній політиці в інтеграції мігрантів у життя країни. Також нове законодавство дозволило накладати певні санкції на отримувачів допомоги, які не шукають роботу або відмовляються від

запропонованої. Однак ці заходи не змінюють ставлення певної категорії мігрантів, які продовжують відмовлятися від інтеграції в німецьке суспільство.

Законодавство щодо роботодавців, які використовують працю нелегальних мігрантів, також було посилено, передбачивши великі штрафи та позбавлення волі на кілька років без подальшого в'їзду. Таким чином, міграційна політика Німеччини спрямована на регулювання міграційних потоків шляхом відбору кваліфікованих і кваліфікованих осіб через створення певних візових вимог. Проте мігранти, за умови інтеграції в німецьке суспільство та дотримання вимог щодо пошуку роботи, отримують соціальне забезпечення та захист, що забезпечує успішне існування в країні.

Франція. Франція має найменш суворі умови щодо міграційної політики порівняно з двома попередніми країнами, наприклад, для отримання французького громадянства може знадобитися лише 2 роки, якщо кандидат відповідає французькому суспільству, має вищу освіту та не є країною третього світу. , в інших випадках це займає 3-4 роки, що зовсім незначно порівняно з 10 роками в США. Французька міграційна політика кілька разів змінювала напрямок за останні 20 років, що призвело до дуже суперечливого ставлення до мігрантів у країні.

На початку тисячоліття Ніколя Саркозі намагався обмежити перетини кордонів і боровся з нинішніми мігрантами, вважаючи, що вони негативно впливають на країну. Як приклад, була створена система квот, суть якої полягала в тому, що пільговий вид на проживання у Франції могли отримати вчені, артисти та спортсмени, а для всіх інших були встановлені досить жорсткі умови.

Однак Саркозі не встиг завершити свої плани і його замінив Жак Ширак. Під час президентства міграційна політика стала мультикультурною та невибагливою до мігрантів, що привернуло багатьох мігрантів із третього світу, які не хотіли здобувати освіти (безкоштовні курси французької для мігрантів) і шукати роботу, створюючи власні комуні зі своїми правилами, і перебування там місцевих жителів і європейців часто було небезпечним. Наступний

президент Олланд не акцентував увагу на економічних і геополітичних проблемах країни, тому міграційне регулювання майже не було.

Правління двох президентів призвело до погіршення якості мігрантів, збільшення кількості іммігрантів з мусульманського світу та Африки, мігранти стали загрозою не лише безпеці, а й функціонуванню держави, що призвела до міграційної кризи у Франції. Тому в 2018 році уряд представив міграційний законопроект, покликаний вирішити проблему нелегальної міграції, напливу шукачів притулку, відновити колишній порядок і спокій у житті громадян. Серед основних новацій французького права:

- посилення відповідальності за незаконний перетин кордону;
- збільшення терміну тримання під вартою шукачів притулку;
- зміни в процесі розгляду заяв про політичний притулок;
- сприяння депортації мігрантів.

Міграційна політика Франції все ще має багато недоліків, головні з яких – нелегальна міграція та низька якість мігрантів, але нинішній уряд розуміє проблему та працює над її вирішенням, тому міграційна ситуація в довгостроковій перспективі стабілізується.

Міграція завжди була важливою проблемою функціонування України як за часи незалежності, так і в інші роки її існування. Багато громадян виїхали з України шукати роботу за кордоном, цей потік збільшився з відкриттям безвізового режиму з Європейським Союзом, а за роки перебування у складі інших держав (Радянського Союзу, Речі Посполитої, Російської імперії) українці були використовувати як ефективну робочу силу.

Ці проблеми стали ознакою хронічної хвороби, вони є і були протягом усього періоду незалежності, але жодна влада не змогла остаточно їх вирішити і створити ефективну міграційну службу в Україні. Для вирішення цих питань необхідно підходити комплексно, реформувати багато сфер економіки України, щоб громадяни не шукали роботу за кордоном, а хотіли працювати на батьківщині. Оскільки основним чинником української еміграції є пошук роботи, для утримання працівників в Україні необхідно підвищувати рівень

середньої заробітної плати. Це можна зробити, законодавчо підвищивши мінімальну заробітну плату, підготувавши до цього економіку, або використавши державні інвестиції в модернізацію виробництва, розвиток технологій та збільшення виробництва, що призведе до зростання середньої заробітної плати.

Наступний крок – зосередитися на науці, а саме збільшити фінансування, відмовитися від деяких програм і спрямувати зусилля та ресурси на окремі дослідження, які можуть дати кінцевий результат у вигляді сучасних технологій, конкурентоспроможних товарів; зменшити кількість вищих навчальних закладів, які не мають достатньої наукової бази та професорсько-викладацького складу, а заощаджений фонд оплати праці спрямувати на підвищення заробітної плати викладачів. Крім того, необхідно заохочувати вчених і спеціалістів, які здобули міжнародне визнання, шляхом створення для них додаткових лабораторій, премій, підвищення виплат. Для тих, хто обрав еміграцію, необхідно створити систему захисту своїх прав і свобод за кордоном, уклавши угоди з міжнародними організаціями та регулюючи власне законодавство. Варто також створити спеціалізовані трудові організації для працевлаштування громадян України на роботу за кордоном, які могли б забезпечити українців легальним тимчасовим працевлаштуванням за кордоном. Таке нововведення може частково допомогти з оформленням працівника, який тимчасово працює за кордоном, провести оподаткування його доходів та нарахування трудового стажу.

До розвитку системи пенсійних виплат за роботу за кордоном. Розвиток інфраструктури України Створення спеціалізованих трудових організацій для працевлаштування громадян України на роботу за кордоном Захист українських працівників за кордоном. Збільшити фінансування науки та перерозподілити витрати. Підвищення рівня середньої заробітної плати для її роботи має бути застосовано першим кроком – реформою українського трудового законодавства для оформлення тимчасової роботи за кордоном. Щоб збільшити приплив іммігрантів і бажання українських громадян залишатися вдома, необхідно

розбудовувати інфраструктуру. Це ефективна система прибирання вулиць, сортування сміття, розвантаження транспорту на дорогах, створення ефективної системи громадського транспорту, косметичний ремонт будівель тощо. Зараз, з початком війни та еміграцією значної кількості українців, питання міграції стоїть дуже гостро.

Проблеми міграційної ситуації в Україні набули нового обриса, статеві-вікова структура мігрантів (від працівників чоловічої статі до жінок і дітей), причини міграції (від пошуку доходів біженців), економічні наслідки (зменшення грошових переказів) змінилися. Після перемоги Україні знадобиться багато людських ресурсів для відновлення зруйнованих територій, тому влада має розробити ефективний план повернення емігрантів додому для створення нового українського суспільства.

Основною проблемою міграції в Україні сьогодні є повернення людей, які покинули країну до та під час війни. Більшість громадян, які виїхали з країни під час війни, планують повернутися додому, але для цього необхідно передусім забезпечити безпечні умови проживання громадян в Україні та припинення бойових дій з боку Російської Федерації. Це було головною причиною еміграції українців, тому безпека вплине на рішення повернутися додому. Варто зазначити, що близько 1 мільйона українців покинули Україну з початку війни та перетнули кордон з Російською Федерацією, багато з них були примусово депортовані російськими військами.

Поверненням цих громадян до домівок має займатися українська влада та міжнародні організації, тому що люди хочуть повернутися додому, але фізично не можуть цього зробити через примусове утримання, це є прямим порушенням прав і свобод людини. Крім того, деякі громадяни втратили свої домівки в Україні, ці будівлі були зруйновані під час війни, тому держава має створити дієву програму 65 відбудови зруйнованих та пошкоджених територій. Таку систему український уряд запровадив через електронний додаток «Дія», де громадяни можуть подати заявку на відшкодування витрат, пов'язаних з війною, але час отримання коштів може тривати довго, а сума компенсації обмежена.

Ще один важливий фактор для повернення додому – моральний стан українців. Багато громадян все ще стурбовані ситуацією в Україні на тлі негативних новин, тому не готові залишати безпечні місця Європи. У цьому випадку необхідно забезпечити надійний доступ громадян до інформації про те, що відбувається в їх регіоні, який рівень безпеки і чи можливе повернення. Роль такого джерела може виконувати розроблений державою сайт, можливо, інтерактивна карта, на якій місцева влада оновлюватиме інформацію про поточну ситуацію. Дуже чутливий аспект нинішніх українських емігрантів – це ті, хто через війну знайшов статус притулку в інших країнах, але вже три місяці живе на соціальну допомогу і не намагається знайти роботу та бути корисним, діючи, по суті, як дармоїди. .

Повернути таких громадян додому можливо лише за допомогою урядів іноземних держав через скорочення кількості осіб, які отримують цю допомогу, і посилити умови отримання соціальної допомоги. У цьому випадку частина українців, які мають безпечне місце проживання в Україні та не є особами, які потребують соціального захисту за кордоном, вирішать повернутися додому. Після війни Україна потребуватиме значної кількості робітників у сфері будівництва, механіки, ремонтних робіт, тобто тих кваліфікованих українських робітників, які користуються попитом за кордоном. Для повернення працівників з-за кордону для відбудови України необхідно створити конкурентоспроможну заробітну плату. Далі, коли кількість мігрантів зростає за прикладом Польщі, потік робочої сили потрібно перерозподіляти на території, які найбільше потребують робочих рук (східні регіони, знищені російськими окупантами). Це можна зробити через систему квотування та підвищення зарплат у цих регіонах.

Відбудова України неминуча, особливо за допомогою іноземних держав, але важливо правильно розподілити кошти та покращити рівень життя українців, ніж це було до війни. Необхідно вирішити складні проблеми України, такі як корупція, робота державних органів, система соціальних видатків, іншими словами, вивести життя в Україні на європейський рівень. У цьому

випадку українські емігранти захочуть повернутися додому, а іноземна робоча сила намагатиметься проникнути на український ринок праці.

Таким чином, основними проблемами міграції в Україні залишаються відтік кваліфікованих кадрів за кордон, незахищеність українських мігрантів у зарубіжних країнах, нелегальна зайнятість. Ці питання необхідно вирішувати комплексно, покращуючи рівень життя в країні, забезпечуючи безпечне та законне перебування та працевлаштування мігрантів за кордоном. Війна в Україні змінила міграцію, 15% населення виїхало рятувати життя за кордон. Щоб повернути мігрантів додому, необхідно забезпечити безпеку перебування в Україні, а також відбудувати зруйновані міста та селища.

Висновки

1. Міграційні процеси є важливою частиною життя кожної країни, і вони присутні в житті всіх її громадян, які або отримують вигоди, або страждають від негативних наслідків. Міграція – це індивідуальне рішення кожної людини, на яке впливає багато факторів, які поділяються на дві великі групи – штовхають і тянуть. Перша група впливає на рішення людини залишити країну та включає економічні (безробіття), демографічні (перенаселення), соціальні (погана освіта), політичні (війна), екологічні (забруднення) і соціально-культурні (расова дискримінація). На противагу цьому, фактори притягування викликають у людей бажання приїхати до певної країни, і вони поділяються на економічні (високі зарплати), демографічні (старіння), соціальні (щедрі соціальні виплати), політичні (демократія), екологічні (краще довкілля) та соціокультурна (діаспора).

Міграційні процеси мають значний вплив на національну безпеку країн, і важливо розглядати це питання в контексті комплексного підходу до забезпечення безпеки. Міграція може впливати на економічну ситуацію країни, як позитивно, так і негативно. Наприклад, мігранти можуть приносити нові навички та інновації, збільшувати робочу силу та сприяти економічному зростанню. Проте масові міграційні потоки можуть також створювати тиск на ринки праці, збільшувати безробіття та економічну нерівність.

Міграція може впливати на соціальну стабільність та гармонію в країні. Зростаюча міжкультурна взаємодія може стимулювати культурний обмін та розуміння, але також може викликати соціальні напруги та конфлікти, особливо якщо не вдається забезпечити ефективну інтеграцію мігрантів.

Масова міграція може мати вплив на політичну ситуацію у країні, зокрема на політичні настрої та ставлення до мігрантів. Питання міграції може стати об'єктом політичної боротьби та поділу суспільства, особливо у випадках, коли відсутні ефективні політики інтеграції.

Міграційні потоки можуть створювати виклики для забезпечення безпеки на кордонах, включаючи контроль за нелегальною міграцією, трансграничною злочинністю та терористичними загрозами.

У цілому, забезпечення національної безпеки в контексті міграційних процесів вимагає комплексного підходу, який враховує економічні, соціальні, політичні та безпекові аспекти міграції. Ефективна політика міграції повинна бути спрямована на забезпечення інтеграції мігрантів, збереження безпеки та стабільності в країні, а також захист прав людини та гуманітарний підхід до біженців.

2. Повномасштабне російське вторгнення в Україну спричинило значний сплеск еміграційних процесів, що створює серйозні виклики для національної безпеки:

"Відтік мізків". Виїзд великої кількості висококваліфікованих фахівців, науковців, IT-спеціалістів. Втрата цінного людського капіталу, послаблення інноваційного та економічного потенціалу країни.

Демографічні деформації. Еміграція працездатного населення погіршує вікову структуру та призводить до дефіциту трудових ресурсів. Знижується народжуваність, що матиме негативні наслідки в майбутньому.

Економічні втрати. Відплив робочої сили негативно впливає на ринок праці та податкові надходження до бюджету. Зменшуються інвестиції в економіку через невпевненість у майбутньому країни.

Соціокультурні зміни. Виїзд освічених верств населення створює брак кадрів у сферах освіти, культури, управління. Ризик консервації застарілих моделей розвитку суспільства.

Безпекові ризики. Еміграція військовозобов'язаних підриває мобілізаційний потенціал. Виїзд представників національних меншин може посилити тиск з боку сусідніх держав.

Для протидії цим загрозам потрібна комплексна державна стратегія: створення сприятливих умов для повернення емігрантів, залучення української діаспори, програми збереження інтелектуального потенціалу. Подолання

першопричин масової еміграції є критично важливим для зміцнення національної безпеки України.

3. Питання внутрішньо переміщених осіб в Україні є дуже важливим і має серйозні наслідки для національної безпеки. Внаслідок російської агресії мільйони українців були змушені залишити свої домівки і переїхати в інші регіони країни. Ця ситуація створює низку викликів:

1. Гуманітарна криза. Велика кількість ВПО потребує забезпечення базових потреб - житла, їжі, медичної допомоги. Це створює додатковий тиск на місцеві громади та ресурси.

2. Соціально-економічні проблеми. Масштабні переміщення порушують звичний уклад життя, створюють дефіцит робочих місць, збільшують навантаження на системи соціального забезпечення у приймаючих регіонах.

3. Психологічні травми. Вимушене переселення часто супроводжується важкими емоційними переживаннями та психологічними травмами для ВПО.

4. Проблеми безпеки. Велика концентрація ВПО у певних регіонах може спричинити соціальну нестабільність, конфлікти за ресурси, створити сприятливе середовище для злочинності.

5. Погіршення демографічної ситуації. Масові переміщення можуть призвести до порушення вікової, гендерної та професійної структури населення в певних регіонах.

Для пом'якшення цих загроз державі необхідно вжити комплексних заходів: забезпечити ефективну допомогу та інтеграцію ВПО, розробити програми їх працевлаштування, надати психологічну підтримку, залучити міжнародну гуманітарну допомогу тощо. Лише скоординовані зусилля дозволять мінімізувати негативний вплив на національну безпеку.

4. Міграційні процеси є важливим питанням для забезпечення національної безпеки України. Удосконалення міграційного законодавства та

його гармонізація з міжнародними нормами і стандартами. Це допоможе ефективно регулювати міграційні потоки.

Посилення прикордонного контролю та співпраці з сусідніми країнами для протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми.

Розробка та впровадження ефективних інтеграційних програм для іммігрантів, що сприятиме їх успішній адаптації та запобігатиме маргіналізації.

Створення сприятливих умов для повернення трудових мігрантів та боротьба з причинами відтоку кваліфікованих кадрів за кордон.

Активна співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ та ЄС у питаннях регулювання міграційних процесів.

Підвищення обізнаності громадян про ризики нелегальної міграції та торгівлі людьми через інформаційні кампанії.

Забезпечення належного рівня соціального захисту, працевлаштування та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Розвиток аналітичних можливостей для передбачення та оцінки міграційних тенденцій і розроблення відповідних стратегій реагування.

Комплексний підхід, що поєднує законодавчі, інституційні, економічні та соціальні заходи, допоможе Україні ефективно протидіяти міграційним загрозам та забезпечити національні інтереси.